

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1919.

Andra kammaren.

Nr 54.

Lördagen den 24 maj, f. m.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna sjukbetyg:

Att statsrådet *F. V. Thorsson* på grund av sjukdom, halsfluss, är förhindrad att under de närmaste dagarna deltaga i riksdagens arbeten, intygas.

Stockholm den 23/5 1919.

Lars Flodquist,
leg. läkare.

§ 2.

Föredrogos, men bordlades åter bankoutskottets utlåtande nr 62, andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 13 och andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 11.

§ 3.

Till avgörande förelåg nu första särskilda utskottets utlåtande, nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 358 med förslag till ändrad lydelse av §§ 6, 7, 9, 16, 19 och 21 riksdagsordningen och till övergångsstadgande däri jämte inom riksdagen i ämnet väckta motioner, dels Kungl. Maj:ts proposition nr 354 med förslag till ändrad lydelse av § 49 regeringsformen och §§ 18 och 24 samt § 38 mom. 1 riksdagsordningen jämte inom riksdagen i ämnet väckta motioner.

Till första särskilda utskottets handläggning hade från kamrarna hänvisats en av Kungl. Maj:t till riksdagen avläten proposition, nr 358, däri Kungl. Maj:t, under åberopande av det vid propositionen fogade utdraget av i statsrådet fört protokoll över justitieärenden den 21 mars 1919, till prövning i grundlagsenlig ordning framlagt förslag till ändrad lydelse av §§ 6, 7, 9, 16, 19 och 21 riksdagsordningen och till övergångsstadgande däri.

Vid propositionen var såsom bilaga fogat ett förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen om val till riksdagen den 26 maj

Andra kammarens protokoll 1919. Nr 54.

*Ang.
ändringar i
riksdags-
ordningen
m. m.*

Ang.
ändringar i
riksdags-
ordningen
m. m.
(Forts.)

1909, avsett att i samband med definitivt antagande av det framlagda förslaget till ändrad lydelse av riksdagsordningen föreläggas riksdagen.

Till utskottet hade vidare överlämnats propositionen nr 354, däri Kungl. Maj:t under åberopande av det därvid fogade utdrag av i statsrådet fört protokoll över justitieärenden den 21 mars 1919 till prövning i grundlagsenlig ordning framlagt förslag till ändrad lydelse av § 49 regeringsformen och §§ 18 och 24 samt § 38 mom. 1 riksdagsordningen.

Vid sistnämnda proposition voro såsom bilagor fogade dels ett förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen om val till riksdagen den 26 maj 1909, dels ett förslag till lag om rätt för vissa väljare att utan inställelse inför valförrättare avgiva valsedel vid val till riksdagens andra kammare, bådadera avsedda att i samband med definitivt antagande av det framlagda förslaget till ändrad lydelse av regeringsformen och riksdagsordningen föreläggas riksdagen.

I sammanhang med de ovannämnda propositionerna hade utskottet till behandling förehaft vissa i anledning av desamma väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen:

dels de i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 358 väckta motionerna

i *första kammaren* nr 217 av herr *Gustaf Gustafsson*, nr 218 av herr *K. J. Ekman*, nr 219 av herr *Clason*, nr 222 av herr *Alkman* och nr 223 av herr *Lindhagen*; samt

i *andra kammaren*, nr 355 av herr *Molin* i Dombäcksmark, nr 378 av herr *Hansson* i Stockholm, nr 424 av herr *Norman m. fl.*, nr 425 av herr *Kahlström m. fl.* och nr 434 av herr *Vennerström m. fl.*;

dels de i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 354, i *andra kammaren* väckta motionerna, nr 407, av herr *Westman* och nr 415, av herr *Olsson* i Kullenbergstorp.

Utskottet hemställde,

1:o att riksdagen ville, under tillkännagivande att Kungl. Maj:ts propositioner nr 354 och 358 icke kunnat av riksdagen i oförändrad form antagas, i anledning av desamma såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande

FÖRSLAG

till ändrad lydelse av §§ 6, 7, 9, 16, 19, 21 och 24 riksdagsordningen och till övergångsstadgande däri.

Riksdagsordningen.

§ 6.

1. Första kammarens ledamöter skola till ett antal av ett-hundrafemtio väljas av landstingens ledamöter och särskilt utsedda

elektorer för de städer, som ej deltaga i landsting. Valet gäller för en tid av åtta år, räknade från januari månads början året näst efter det, under vilket valet skett.

2. För val till första kammaren är riket indelat i valkretsar. Stockholms stad och Göteborgs stad utgöra var för sig en valkrets. Annan stad, som ej deltagar i landsting, tillhör samma valkrets som det landstingsområde, vari staden förut ingått. Flera landstingsområden kunna sammanföras i en valkrets; men ej må landstingsområde delas å skilda valkretsar. Indelningen i valkretsar innehålles i vallagen.

3. För varje valkrets väljes efter folkmängden inom dess område en riksdagsman för varje fullt tal motsvarande en etthundra-femtiondel av rikets folkmängd.

4. Därest det antal riksdagsmän, som med tillämpning av stadgandet i 3 mom. bör utses, icke uppgår till etthundrafemtio, skola, för ernående av detta antal, de valkretsar, vilkas folkmängd mest överskjuter de tal, som enligt samma mom. äro bestämmande för riksdagsmännens antal inom valkretsarna, vara berättigade att vardera välja ytterligare en riksdagsman.

5. Det antal riksdagsmän, varje valkrets enligt ovan angivna grunder äger utse, bestämmes vart tionde år av Konungen; dock må vad sålunda bestämmes icke lända till inskränkning i vald riksdagsmans rätt att under föreskriven tid utöva riksdagsmannakallet.

6. Äro icke, då tillämpning skall ske av den i 5 mom. nämnda bestämmelse, så många ledigheter inom kammaren, att valkretsar, för vilka ökning av antalet riksdagsmän bör äga rum, kunna samtidigt komma i åtnjutande av rättigheten att välja fullt antal riksdagsmän, skall, i avseende å ordningen för sagda rättighets utövning dessa valkretsar emellan, gälla till efterrättelse: att valkretsar, för vilka tillökningen i riksdagsmännens antal är grundad på stadgandena i 3 mom., äga företräde framför valkretsar, för vilka sådan tillökning härleder sig från föreskrifterna i 4 mom.; att bland sådana valkretsar, vilka på grund av stadgandena i 3 mom. äga välja ökat antal riksdagsmän, den har företrädet, för vilken detta antal är störst, eller, om antalet är lika för två eller flera valkretsar, den bland dem, vars folkmängd mest överskjuter de tal, som enligt samma mom. äro bestämmande för riksdagsmännens antal inom valkretsarna; att bland sådana valkretsar, vilka jämlikt 4 mom. äga utse ökat antal riksdagsmän, företrädet tillkommer den, för vilken det i samma mom, omnämnda folkmängdsöverskott är störst; samt att i de fall, där folkmängdsöverskottet, såsom lika stort för två eller flera valkretsar, ej kan tjäna till grund för bestämmande av företrädet dem emellan, detta skall avgöras genom lottning inför chefen för det departement, till vilket justitieärendena höra, i närvaro av tre bland fullmäktige i rikets bank och tre bland fullmäktige i riksgäldskontoret.

7. Tillhöra flera landstingsområden samma valkrets och är i något av områdena landstingsmännens antal större än som skolat utses, därest den för annat landstingsområde inom valkretsen vid

Ang.
ändringar i
riksdags-
ordningen
m. m.
(Forts.)

landstingsmannaval gällande grund blivit tillämpad, då skola ej flera av landstingsmännen i förstnämnda område deltaga i valet av riksdagsmän än att valmännens antal svarar mot nyssberörda grund; och skall förty, då riksdagsmannaval för valkretsen skall förrättas, landstinget i det område till sådant antal bland tingets ledamöter utvälja dem, som skola deltaga i riksdagsmannavalet. Val, varom i detta mom. stadgas, sker proportionellt enligt de närmare grunder, som av Konungen och riksdagen gemensamt stiftad lag bestämmer. Varder landstingsman, som blivit utsedd till valman, förhindrad att fullgöra uppdraget, inkallas suppleant i den ordning, som beträffande förhinder för landstingsman i allmänhet gäller.

8. De i 1 mom. omförmälda elektorer utses för Stockholms stad och Göteborgs stad till lika antal med stadsfullmäktige samt för annan stad, som ej deltagar i landsting, till det antal, som efter folkmängden i staden eller i de särskilda valkretsar, vari den för valet må vara indelad, svarar mot den beträffande landstingsmannaval i allmänhet gällande grund.

9. Valrätt vid elektorsval tillkommer envar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad från och med kalenderåret näst efter det, varunder han uppnått tjugusju års ålder. Valen äro omedelbara och, där två eller flera elektorer skola utses, proportionella. Varje röstande har lika röst. Vid val av elektorer skola jämväl utses suppleanter för dem. Närmare bestämmelser om elektorsval meddelas i vallagen.

10. Till elektor må endast den utses, som själv vid elektorsvalet äger rösträtt.

Elektor kan ej vara:

den som står under förmynderskap eller som är i konkurs-tillstånd;

den som är förklarad ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas eller eljest på grund av honom ådömd straffpåföljd icke må utöva allmän befattning eller genom utslag, vilket ännu icke vunnit laga kraft, är dömd till straffpåföljd, varom sist förmäles, eller den som är ställd under framtiden för brott, vilket kan medföra sådan påföljd;

den som är förklarad ovärdig att inför rätta föra andras talan.

För valbarhet till suppleant erfordras samma egenskaper som för valbarhet till elektor.

11. Omfattar valkrets för val av ledamöter i första kammaren flera län eller delar av flera län, åligger Konungens befallningshavande i det av dessa län, som Konungen bestämmer, att med allt, som med valet har samband, taga den befattning, som enligt vad därom är stadgat tillkommer Konungens befallningshavande.

§ 7.

1. Valkretsarna indelas i åtta grupper. Denna indelning fastställes i vallagen.

2. Varje år under september månad skall inom en av de i 1 mom. nämnda grupper förrättas val för nästföljande åttaårsperiod.

Vilken ordning härvid skall iakttas mellan grupperna, därom stadgas i vallagen.

3. Har Konungen — — — utgången av den åttaårsperiod, för vilken — — — tillhör.

4. Har i en valkrets riksdagsman avgått före åttaårsperiodens slut, — — — i vallagen sägs. Skall — — — återstående tiden.

5. Skall plats, när åttaårsperioden — — — varde, under åttonde året av sagda period, — — — löpande åttaårsperiod för samma valkrets.

6. Har i en valkrets riksdagsman avgått före åttaårsperiodens slut, — — — till årets slut.

§ 9.

Till ledamöter i första kammaren kunna endast väljas män och kvinnor, som uppnått — — — sin befattning.

§ 16.

Valrätt tillkommer en var man och kvinna, som är svensk undersåte och senast under nästföregående kalenderår uppnått tjugutre års ålder.

Valrätt må dock ej utövas av:

a) den som står under förmynderskap eller som är i konkurstillstånd;

b) den som är av allmänna fattigvården omhändertagen för varaktig försörjning;

c) den som är från valrätten utesluten på grund av ådömd straffpåföljd;

d) värnpliktig, som icke fullgjort de honom till och med utgången av sistförflutna kalenderåret åliggande värnpliktsövningar.

Till efterrättelse — — — inträffar.

§ 19.

Till ledamöter i andra kammaren kunna endast utses män och kvinnor, som äga valrätt — — — någon av dessa.

§ 21.

Riksdagsman — — — lagtima riksdagar.

Kvinna är berättigad att avsäga sig riksdagsmannaupdrag, även om icke något av nu nämnda skäl är för handen.

Avsägelse — — — Konungens befallningshavande.

§ 24.

Rösträtt må ej utövas av annan valberättigad än den, som vid valtillfälle personligen sig inställer; dock att dels sådan valberättigad, som genom frånvaro från valdistriktet till följd av yrkes- eller tjänsteförpliktelse är förhindrad att personligen inställa sig vid valtillfället, må, i den utsträckning och under de villkor, som stadgas i vallagen, utan sådan inställelse avgiva valsedel, dels ock make må, i den ordning, som stadgas i nyssnämnda lag avgiva valsedel genom andra maken, därest denna är röstberättigad.

Övergångsstadgande.

Det år, varunder lagtima riksdag först sammanträder efter nya

Ang.
ändringar i
riksdags-
ordningen
m. m.
(Forts.)

val i hela riket till andra kammaren, förrättade efter den 1 april 1919, kallas här nedan första valåret.

Riksdagsman i första kammaren, som är vald med tillämpning av de före första valåret gällande stadganden, äger ej med sin befattnings fortfara längre än till utgången av nämnda år. Inträffar dessförinnan ledighet, skall sådan, med tillämpning av nyssnämnda stadganden, fyllas för den återstående tiden.

Val till första kammaren skall i hela riket förrättas under första valåret i september månad i den ordning, som för val, grundat på stadgandena i 7 § 2 mom., är föreskriven. För den grupp av valkretsar, vilken är den första enligt den i vallagen mellan grupperna stadgade ordning, gäller valet de åtta åren närmast efter första valåret, men för annan grupp för tiden från och med året närmast efter första valåret till ingången av gruppens närmaste åttaårsperiod.

Förordnar Konungen om nya val till första kammaren, innan val i åttonde gruppen förrättats för åttaårsperiod, skola de nya valen gälla för grupp, som valt för åttaårsperiod, till periodens utgång och för annan grupp till början av dess första åttaårsperiod.

Före ingången av september månad första valåret meddelar Konungen bestämmelse om antalet riksdagsmän i första kammaren för varje valkrets efter vad i 6 § 5 mom. sägs;

2:o att riksdagen, under förutsättning att ändring av riksdagsordningen i överensstämmelse med utskottets under punkt 1:o gjorda hemställan bleve av riksdagen i grundlagsenlig ordning beslutad och av Konungen gillad, ville, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 354 och 358 samt herrar Clasons och Westmans m. fl. motioner, för sin del antaga vid punkten fogat förslag till lag om val till riksdagen;

3:o att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga under övervägande, i vad mån gällande regler om utseende av ersättare åt ledamöter av första kammaren vore i behov av omarbetning, ävensom för riksdagen framlägga de förslag, som härav kunde föranledas;

4:o att herrar Gustaf Gustafssons, K. J. Ekmans, Lindhagens, Molins i Dombäcksmark, Hanssons i Stockholm, Olssons i Kullenbergstorp, Normans m. fl. och Vennerströms m. fl. motioner, i den mån de icke genom utskottets under punkterna 1:o) och 2:o) gjorda hemställanden kunde anses besvarade, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt

5:o att riksdagen i anledning av herr Alkmans motion måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga under övervägande, i vad mån gällande bestämmelser om ansvar för obehörigt förfarande vid allmänna val vore i behov av omarbetning för deras förtydligande och fullständigande, ävensom för riksdagen framlägga de förslag, som härav kunde föranledas.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

a) vid utskottets under punkt 1:o) upptagna förslag till ändrad lydelse av riksdagsordningen § 6

av herr *Trygger*, som, med instämmande av herrar *Swartz*, *Hammarström*, *Clason*, *Dahl* och *Boberg*, ansett, att riksdagens avsikt att skapa en ifråga om valrättsvillkoren enhetlig grundval för första kammaren bort föranleda, att i samband med införandet i riksdagsordningen av bestämmelse om viss ålder för valrätt och valbarhet beträffande elektorerna motsvarande stadgande jämväl ifråga om landstingsmän bleve grundlagsfäst:

Ang.
ändringar i
riksdags-
ordningen
m. m.
(Forts.)

b) vid utskottets under punkt 1:o) upptagna förslag till ändrad lydelse av riksdagsordningen § 16

dels beträffande mom. b av herr *Trygger*, som, med instämmande av herrar *Hammarström*, *Clason* och *Boberg*, ansett att i enlighet med den uppfattning, som i reservation till tredje särskilda utskottets utlåtande nr 1 vid 1918 års urtima riksdag gjorts gällande med avseende på den kommunala rösträtten, envar, som av allmänna fattigvården åtnjote varaktigt understöd, bort uteslutas från valrätt till andra kammaren;

dels beträffande samma moment av herr *Pettersson* i Bjälbo, som hemställt, att momentet måtte få följande lydelse:

»den som av allmänna fattigvården åtnjuter varaktigt understöd»;

dels beträffande samma moment av herrar *Nilsson* i Antnäs och *Hedlund* i Östersund, som instämt i det av herr *Pettersson* i Bjälbo gjorda yrkandet;

dels ytterligare av herr *Pettersson* i Bjälbo, som ansett, att utskottets förslag vid denna paragraf bort innehålla bestämmelser därom att fullgjord skattebetalning borde krävas för rättighet att utöva politisk rösträtt;

dels ock av herr *Hedlund* i Östersund, som jämväl härutinnan instämt med herr *Pettersson* i Bjälbo:

c) vid utskottets under punkten 1:o) upptagna förslag till ändrad lydelse av riksdagsordningen § 24 ävensom det under punkt 2:o) upptagna förslaget till vallag §§ 60, 61, 63—65 och 96

dels av herr *Trygger*, som, med instämmande av herrar *Swartz*, *Hammarström*, *Clason*, *Dahl* och *Boberg* ansett att i stället för den i vallagen § 63 och följande §§ föreslagna anordning i fråga om makes utövande av rösträtt för andra maken bort i riksdagsordningen intagas stadgande om fullmaktsröstning i enlighet med ovanberörda av herr *Clason* avgivna motion, däri hemställts att åt § 24 riksdagsordningen måtte givas följande förändrade avfattning:

§ 24.

Rösträtt må ej utövas av annan valberättigad än den, som vid valtillfälle personligen sig inställer, dock att vid val till andra kammaren rösträtt på grund av fullmakt må utövas av röstberättigad

Ang.
ändringar i
riksdags-
ordningen
m. m.
(Forts.)

gift man för hans hustru och av röstberättigad hustru för hennes man. Sådan fullmakt skall vara antingen skriven och underskriven av utställaren samt med dennes sigill försedd eller ock av honom underskriven och med två vittnens underskrift bestyrkt;

dels av herr *Pettersson* i Bjälbo, som med instämmande av herrar *Nilsson* i Antnäs och *Hedlund* i Östersund hemställt, att § 24 riksdagsordningen måtte erhålla följande lydelse:

§ 24.

Rösträtt må ej utövas — — — utan sådan inställelse avgivna valsedel, dels ock äkta make må, när båda makarna äro röstberättigade, på grund av fullmakt utöva rösträtt för den andre maken.

Utövar make andra makens rösträtt på grund av fullmakt, skall fullmakten vara antingen skriven och underskriven av utställaren samt med dennes sigill försedd eller ock av honom underskriven och med två vittnens underskrift bestyrkt;

samt att §§ 60, 61, 62, 63—65 och 96 vallagen måtte avfattas i överensstämmelse med i reservationen intaget förslag;

d) vid utskottets under punkten 1:o) upptagna förslag till ändrad lydelse av riksdagsordningen §§ 6, 9 och 16 ävensom punkten 4:o) i utskottets hemställan

av herr *Vennerström*, som yrkat

dels att riksdagen måtte i fråga om § 6 riksdagsordningen med avslag å utskottets förslag bifalla herr P. Albin Hanssons motion, däri föreslagits, att åt mom. 8 måtte givas denna lydelse:

8. De i 1 mom. omförmälda — — — i allmänhet gällande grund. *Närmare bestämmelser om elektorval meddelas i vallagen;*

dels att riksdagen måtte ifråga om § 9 riksdagsordningen med avslag å utskottets förslag bifalla herr Molins i Dombäcksmark motion, innefattande förslag att denna paragraf måtte erhålla följande avfattning:

§ 9.

Till ledamöter i första kammaren kunna endast väljas i kommunernas allmänna angelägenheter röstberättigade män och kvinnor, som uppnått 35 års ålder;

dels att riksdagen i fråga om § 16 riksdagsordningen måtte med avslag å utskottets förslag bifalla den av reservanten m. fl. avgivna motionen, vari yrkats att sistnämnda paragraf måtte avfattas sålunda:

§ 16.

Valrätt tillkommer envar man eller kvinna, som är svensk undersåte och senast under näst föregående kalenderår uppnått myndig ålder.

Valrätt må dock ej utövas av:

a) Den som står under förmynderskap eller

b) den som är från valrätten utesluten på grund av ådömd straffpåföljd.

Till efterrättelse — — — inträffar;

dels att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, huruvida och i vad mån rätt utan att personlig inställelse vid valförrättning avgiva valsedel vid val till riksdagens andra kammare måtte kunna medgivas dels andra genom utövning av tjänst eller yrke från personlig inställelse vid valförrättning hindrade medborgaregrupper än dem, som vore i utskottets förslag upptagna, dels personer som av sjukdom eller lyte vore förhindrade att inställa sig, ävensom för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda;

*Ang.
ändringar i
riksdags-
ordningen
m. m.
(Forts.)*

e) vid punkten 4:o) i utskottets hemställan

av herr *Clason*, som ansett att då utskottet anslutit sig till principen att lämna tillfälle till ingivande av valsedel utan personlig inställelse vid valförrättningen åt väljare, för vilka oöverkomligt hinder förelåge mot sådan inställelse, utskottet bort med anledning av herr *Olssons* i *Kullenbergstorp* motion i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning, under vilka villkor sådan rätt borde medgivas personer, som av sjukdom eller lyte vore förhindrade att inställa sig vid valförrättningen.

Punkten 1:o).

Det av utskottet framlagda förslaget till ändrad lydelse av §§ 6, 7, 9, 16, 19, 21 och 24 riksdagsordningen och till övergångsstadgande däri.

Efter föredragning av § 6 anförde:

Herr *Pettersson* i *Bjälbo*. Herr talman, mina herrar! Jag skall tillåta mig att vid denna paragraf yttra några ord om förslaget i dess helhet. Grundlinjerna till det förslag, som nu föreligger, fastslogos redan vid urtima riksdagen förra året, och utskottet har egentligen endast haft att närmare utforma detaljerna beträffande detta förslag. Vi ha inom utskottet varit eniga om, att vid denna utformning meningsskiljaktigheterna icke skulle drivas därhän, att de på något sätt äventyrade förslagets genomförande, utan att vi allesammans borde så bedriva saken, att vi icke riskerade genomförandet av det verk, till vilket urtima riksdagen lade grunden.

En fråga, varom stora meningsskiljaktigheter rådde, var sättnen för valålderns inskrivande i författningen. Urtima riksdagens beslut innebar ju, att 27-års åldern för valrätt till landstingen skulle inskrivas i landstingsförordningen och att valrättsåldern beträffande de särskilda elektorerna skulle inskrivas i riksdagsordningen. Härigenom kom ju det egendomliga förhållandet att inträffa, att 27-års åldern för val av elektorer blev grundlagsfäst, under det att 27 års åldern för val till landstingen kom att icke bli grundlagsfäst. Detta blev naturligtvis en stötande ojämn-

Ang.
ändringar i
riksdags-
ordningen
m. m.
(Forts.)

het, som varje parti sökte råda bot för på sitt sätt. Högern yrkade på ett grundlagsfästande över hela linjen, beträffande såväl landstingen som de särskilda elektorerna, under det att från socialdemokratiskt håll yrkades på, att icke något grundlagsfästande skulle äga rum ens beträffande de särskilda elektorerna. Man förstår ju såväl den tankegång, som låg bakom de olika meningarna, och man förstår också, varför icke dessa olika meningar kunde sammanjämkas, utan vi till slut nödgades falla tillbaka på urtimans beslut.

Enligt mitt förmenande hade det varit lyckligast och mest konsekvent, om utskottet biträtt vår uppfattning i frågan, men det gick naturligtvis icke för sig, och då hade vi icke något annat än att återfalla på urtimans beslut. Orsaken var den, att högern, som sagt, önskade ett grundlagsfästande över hela linjen för att därigenom stabilisera förhållandena, under det att vänstern varken nu eller förut stuckit under stol med, att de små konservativa garantier, som vi lyckats få in i förslaget, borde tagas bort så snart som möjligt. Jag vill i detta sammanhang framhålla, att skall man verkligen tänka sig att lojalt uppfylla den överenskommelse, som skedde vid urtima riksdagen, tycker jag, att det är synnerligen olämpligt att, redan innan förslaget är genomfört, börja tala om att riva upp detsamma. Till ett lojalt genomförande av överenskommelsen hör väl i alla fall, att man först skall genomföra förslaget, sedan låta det tillämpas någon tid, så att man ser dess praktiska verkningar, och först sedan, genomföra de ändringar, som kunna vara av behovet påkallade. Vi begära inga orimligheter; vi begära icke, att förslaget i befintligt skick skall stå i all framtid, men vi begära åtminstone, att det under någon tid framåt skall kunna få visa sina verkningar.

Vid urtima riksdagen enades vi alla i princip om kvinnorrösträtten, men högern förbehöll sig rättighet att vid utformningen av denna kvinnorrätt lägga densamma så, som den kunde finna för gott. Vi hade således rättighet att i detta fall komma med vilka yrkanden som vi kunde finna lämpliga. Om nu högern i alla fall här varit med på att medgiva kvinnans fulla likställighet med mannen beträffande politisk rösträtt, har detta skett kanhända främst av den anledningen, att sedan kvinnan fått en fullkomlig jämställhet med mannen beträffande den kommunala rösträtten, har det syntts oss för likformighetens skull lämpligt att giva henne denna fulla likställighet även beträffande den politiska rösträtten. Eljest kunde man ju säga, att det förefunnits ganska starka skäl för att här bestämma en övergångstid, såsom exempelvis har skett i England och åtskilliga andra länder. Men vi ha, som sagt, under nuvarande förhållanden ansett lämpligt att icke hålla på något sådant.

Vid § 16 riksdagsordningen har jag icke kunnat biträda utskottets förslag i fråga om utformningen av de s. k. politiska strecken. Jag har framhållit min åsikt här i reservationen, som jag skall be att få uppläsa: »I reservation bifogad tredje särskilda

utskottets betänkande vid 1918 års urtima riksdag yrkade jag jämte 3 andra medlemmar av utskottet på en sådan formulering av det kommunala fattigvårdsstrecket, att en var skulle förklaras obehörig deltaga i avgörande av kommunens allmänna angelägenheter, som av *fattigvården åtnjuter varaktigt understöd*. — På grund av då anförda skäl och då motsvarighet bör äga rum beträffande den politiska rösträtten får jag hemställa att förevarande mom. måtte få följande lydelse», o. s. v.

Ang.
ändringar i
riksdags-
ordningen
m. m.
(Forts.)

Likaså har jag i överensstämmelse med min ställning vid urtima riksdagen funnit lämpligt att göra ett uttalande utan något yrkande beträffande det s. k. skattestrecket. Uttalandet lyder sålunda: »I överensstämmelse med min reservation vid 1918 års urtima riksdag angående behovet av ett verkligt och effektivt kommunalt skattestreck anser jag mig även nu böra uttala såsom min uppfattning, att utskottets förslag vid denna § bort innehålla bestämmelser därom att fullgjord skatteinbetalning bör krävas för rättighet att utöva politisk rösträtt.»

Jag kommer sålunda, herr talman, att då denna paragraf behandlas göra ett yrkande i överensstämmelse med min reservation.

Vidare har jag icke kunnat biträda utskottets förslag beträffande makars rätt att rösta för varandra. Jag tror, att det är lämpligt, att jag även i detta fall uppläser min reservation, ty den innehåller i korthet — åtminstone lika kort, som jag kan uttrycka det på annat sätt — min uppfattning. Den lyder sålunda: »Inom utskottet har man varit enig därom, att Kungl. Maj:ts förslag till anordning för underlättande av äkta makars röstavlämnning var alltför omständligt. — Men även den enklare form som utskottet föreslagit synes mig onödigt invecklad. — Då det här gäller uteslutande äkta makar borde man utan vidare välja den enklaste formen, röstning genom fullmakt. — Utskottet framhåller i sitt betänkande, att varje anordning, som åsyftat att den ene makens röstning skall ske med den andres biträde, måste grunda sig på förtroende makarna emellan såsom en oundgänglig förutsättning. Detta är säkerligen riktigt, men då finnes ingen anledning att, såsom utskottet här föreslagit, inkalla ett utomstående vittne för att liksom skydda den ene maken från otillbörlig påverkan från den andres sida. — Denna anordning verkar stötande, den innebär ingen garanti mot missbruk och kommer säkerligen att i stor utsträckning åsidosättas och bli en bestämmelse endast på papperet.»

Jag ämnar därför, herr talman, då vi komma till § 24 riksdagsordningen, göra ett yrkande om att där införes en bestämmelse beträffande fullmaktsröstning för äkta makar. För den händelse detta mitt yrkande bifalles av kammaren, kommer jag att vid §§ 61, 63—65 och 96 vallagen yrka på vissa ändringar av nämnda paragrafer, så att de komma att stå i överensstämmelse med de i kommunalförordningarna stadgade reglerna för äkta makars fullmaktsröstning.

Ang.
ändringar i
riksdags-
ordningen
m. m.
(Forts.)

Herr Möller: Herr talman, mina herrar! Det är visserligen sant, att de beslut, som riksdagen i dag går att fatta, i allt väsentligt endast äro följdbeslut av urtima riksdagens ställning i dessa frågor. Men det kan icke från vår sida underlätas, att det i alla fall nu säges några ord, då riksdagen slutligen går att fatta beslut om demokratiseringens genomförande i detta land, ty det är ju ändock så, att bakom de förslag, som nu föreligga till antagande, ligger en kamp, som har förts under många år, och man kan utan någon överdrift säga, att när riksdagen slutat behandlingen av detta ärende, då har äntligen många gamla och betydande orättvisor jordats.

Det väsentliga som sker i dag är, att två stora problem nå sin lösning i en ganska nära överensstämmelse med de krav, som det socialdemokratiska partiet framfört ända från sin födelsestund. Det är nämligen, dels att *kvinnorna* få sin fulla medborgarrätt, men dels även en sak, som icke minst är av betydelse för vårt land, nämligen att *industriarbetarnas rösträttsfråga* löses på ett relativt tillfredsställande sätt.

Det är många, som ha fruktat och bävat för kvinnorösträttens genomförande. Det socialdemokratiska partiet har från början ansett, att varje myndig person utan hänsyn till kön skall äga medborgerlig likställighet och ha samma inflytande, när det gäller att stifta lagar, helt enkelt av de skäl, att alla äro lika skyldiga att lyda de lagar, som här stiftas. För industriarbetarnas del betyder de väsentliga s. k. garantiernas slopande, att nästan alla industriarbetare bli verkligt rösträttsberättigade. Under det att den Lindmanska reformen av 1907 i själva verket icke gav mer än ungefär varannan industriarbetare rösträtt, så komma nu så gott som alla industriarbetare att erhålla rösträtt.

Till vinsterna av de förslag, som riksdagen nu går att acceptera, hör också, att åldersstrecket sänkes från 24 till 23 år, och i realiteten innebär den omformulering, som är gjord av åldersstrecksparagrafen, att en och en halv ny årsklass rycker in bland de röstberättigades antal.

Trots alltså, att det, som nu här skall beslutas, innebär så högst betydande framsteg, så kan jag som socialdemokrat naturligtvis icke förbise, att lösningen lider av vissa brister. Här skall t. ex. denna fråga om 27-årsstrecket, som höll på att bli en stridsfråga, lösas på det sättet, att man grundlagsfäster bestämmelserna beträffande stadssektorerna, d. v. s. man tillsätter med grundlagsfästade mandat 20 av första kammarens 150 medlemmar, under det att 130 av första kammarens medlemmar komma att väljas på grundval av en lag, som endast är en vanlig vallag och kan upphävas genom ett enkelt riksdagsbeslut. Det är uppenbart, att detta icke är en logisk lösning, men då det inom författningutskottet från alla håll gjorts gällande, att urtimauppgårelsen innebar en sådan anordning, hava vi från socialdemokraternas sida icke ansett oss kunna reservera oss mot punkten, fastän vi måste underkänna dess logiska grundval. Det är ju i och för sig

en orimlighet, att 20 representanter i första kammaren skola sitta på grundlagsfästade mandat och 130 sakna dylika mandat. I realiteten betyder det dock nästan ingenting, och därför är det icke heller den ringaste anledning att blåsa upp saken till någon stor stridsfråga.

En annan sak, som socialdemokraterna inom utskottet icke utan vidare varit med om, men i fråga om vilken de också avstått från att reservera sig, rör bestämmelserna om äkta makars röstning för varandra. Enligt min mening bjuder själva demokratiens grundåskådning personlig inställelse vid valsedels avgivande och att endast i de fall, där det är absolut omöjligt för vederbörande att infinna sig, medgives rättighet att på annat sätt avlämna röstsedeln. Den anordning, som nu här skulle vidtagas är naturligtvis väsentligt förmånligare, än om fullmaktsinstitutet skulle hava införts, men det kan icke hjälpas, att den handling som består däri, att alla vederbörande skola personligen inställa sig i vallokalen för att avlämna sin valsedel, tvingar fram ett annat personligt ställningstagande och får därigenom också, vilket borde ligga demokratien synnerligen varmt om hjärtat, en viss betydelse för den politiska uppfostran, som i alla fall måste ligga bakom alla de rättigheter, som här medgivas varje medborgare. Det har emellertid icke heller ansetts, att det var lönt att blåsa upp denna sak till någon större stridsfråga. Det kan icke nekas, att genom Kungl. Maj:ts förslag, som utskottet åtminstone i princip accepterat, kommer även kvinnan att tvingas till ett visst ställningstagande till själva valet utöver det, som skulle hava skett, därest hon helt enkelt genom fullmakt skulle hava uppdragit åt mannen att verkställa hennes röstning, ty det hade endast inneburit, att man på en omväg infört ett tvåröstssystem för den gifte mannen.

Det är min uppfattning, att trots de brister, som jag således pekat på, och även den inskränkning, som gjorts i rätten för sådana personer, vilka verkligen äro hindrade att deltaga i valen genom personlig inställelse, att insända sin valsedel per post, måste man dock konstatera, att för alla dem, som önska en lugn samhällsutveckling, är denna dag en verklig segerdag. Man skall visserligen icke göra sig till en spåman, men så mycket är ganska visst, att genom det beslut, som här fattas, skapas nu en definitiv grundval för ett lugnt framåtskridande även för arbetarklassens del — en sådan grundval, som förut icke funnits i vårt land. Det är icke så, att klasstriderna skola inställas. Klasstriderna syfta långt vidare; de syfta till en fullständig social omdaning av samhällsförhållandena. — Men dessa klasstrider behöva icke i vårt land — det skulle icke tjäna något som helst ändamål — bli av den bitterhet, av den fruktansvärda skärpa, att de skola behöva utmytna, såsom i åtskilliga andra länder, i öppna strider och inbördeskrig, ty nu finns möjlighet för de undertryckta klasserna att genom organisation, genom upplysningsarbete och genom allmänt valarbete skaffa sig ett inflytande över vårt lands lagstiftning,

Ang.
ändringar i
riksdags-
ordningen
m. m.
(Forts.)

som motsvaras av styrkan hos de idéer, som företrädas av folket. Därmed är vägen fri och banad för ett socialt omdaningsarbete, som för arbetarklassens del icke kan sluta i annat än en fullständig omläggning av de ekonomiska grundvalarna för samhället.

Jag har velat säga detta, därför att man icke skall göra sig några illusioner för framtiden, men å andra sidan kan man nu förtröstansfullt blicka mot framtiden, ganska säker på, att vi åtminstone skola undgå de förödande strider, som utmärka andra länder. Den demokratiska grundvalen för samhället utgör den bästa garantien för samhällslugnens och samhällsfridens bevarande.

Herr Vennerström: Herr talman, mina herrar! Vid urtima riksdagen var denna fråga föremål för en synnerligen ingående principdebatt från talesmännen för de olika partierna. Då vi nu stå inför ett konsekvensbeslut — det gäller endast att fullfölja vad vi då påbörjade — kan det vara skäligen onödigt att än en gång ingå på en utförlig principiell klarläggning av innebörden i det vid urtima riksdagen fattade beslutet. Jag vill därför nöja mig med att vid detta tillfälle understryka det väsentliga i den tankegång, som från min sida såsom talesman för den socialdemokratiska vänstern vid urtiman fördes i denna fråga.

Det har från många håll anförts, att aldrig någonsin av Sveriges riksdag fattats något beslut av en så viktig innebörd, men på samma gång under så torftiga och så litet imponerande former som vad nu är fallet. Jag tror, att man kan understryka den tankegången, som särskilt framförts från det parti, vars talan närmast föres av herr Gustav Möller, men jag undrar, om icke anledningen härtill kan i många fall bero på karaktären av de beslut, som riksdagen fattat och till vilkas fattande vi i denna stund gå.

Den kompromiss, som kommit till stånd, innefattar i vissa fall avsevärda reformer, men ock i vissa fall synnerligen avsevärda brister. Herr Möller yttrade nyss, att man genom den reform, som antagits och som skall antagas, jordat ett flertal av förutvarande avsevärda lyten och brister inom svenska samhällslivet. Det är förvisso riktigt, men på samma gång — och däri ligger förklaringsgrunden till, att svenska folket tager denna lösning utan någon stämning och utan någon glädje — är sanningen den, att man behåller en mängd brister, som bort röjas undan, och, än mer, skapar nya brister, som icke funnos i den gamla lagen. Jag syftar särskilt på höjningen av åldersgränsen vid kommunala val från förut gällande 21 år till för landstingsmannaval 27 år.

Det är till och med påfallande, att den del av svenska folket som skulle med större glädje hälsa dagens lösning av dessa gamla frågor — slutet av denna kamp, som från deras sida förts — nämligen Sveriges kvinnor, hälsa icke denna dag med den glädje, som man sannerligen hade kunnat vänta efter de många och långa årens kamp. Vi ha väl förklaringsgrunden därtill i den omständigheten, att man icke tagit den kvinnliga rösträtten såsom en naturlig eftergift åt ett självklart rättfärdighetskrav. Man har behandlat

kvinnornas rösträttsfråga såsom en spekulationsvara på konjunkturpolitikens börs. Och då herr Möller nyss sade, att man från hans partis sida jämt och ständigt fört det talet till torgs, att alla böra tillerkännas samma rätt i samhället, män som kvinnor, bör det i sanningens intresse konstateras, att socialdemokrater liksom liberaler vid vissa tillfällen även skattat åt den synpunkten, att kvinnornas rättfärdighetsfråga bör handläggas såsom en konjunkturvara. Jag syftar på den senaste stora rösträttsfrågans lösning, som kom till stånd genom den Lindmanska reformen. Vid det tillfället framförde både herr Staaif och herr Branting avböjande synpunkter, när det gällde att frågan om kvinnans rösträtt den gången skulle tagas med. Man ville skjuta undan densamma, och man kunde göra det ur den synpunkten att man ansåg tiden icke lämplig att lösa denna sociala rättfärdighetsfråga.

När vi sedan komma till vår svenska höger, som väl ändå, Gud ske lov, börjar sjunga på sista versen, — ehuru det synes, att högern i första kammaren i sista minuten sjunger väl högt i vissa frågor — vill jag fastslå, att när urtiman gick att fatta sitt beslut, förbehöll sig högern fria händer att formulera villkoren för en övergång till kvinnans rösträtt, som i princip erkändes, ungefär hur som helst. Högern erkände alltså icke rättfärdighetstanken. Återigen konjunktursynpunkter! När vi började behandlingen av denna fråga i utskottet, började högern att spela på den strängen: vi skola bestämma högre ålder för kvinnorna än för männen och sedan så småningom sänka den undan för undan för att slutligen komma fram till samma åldersgräns. Högern föll slutligen undan. Vi ha ett enigt utskottsbetänkande på denna punkt, men högern föll säkerligen icke undan av hänsyn till rättskravet, men av hänsyn till den erfarenhet, högern hade, nämligen att kvinnans rösträtt — kommunalt sett — icke verkade mot högern, utan gagnade högern i dess kamp vid landstings- och stadsfullmäktigevalen.

Det har i utskottets betänkande icke fällt några förhoppningens ord vid talet om den verkan på samhället, som en lösning av kvinnans rösträttsfråga har. Herr Lindhagen har motionerat om, att man skulle i motiveringen uttala den vackra förhoppningen att erkännandet av rösträtt åt kvinnorna skulle innebära förhoppning om, att humanitetens och fredens tankar skulle vara ledstjärnan för Sveriges samhällskamp i kommande tider på grund av det nya incitamentet i vårt sociala framstegsarbete. Författningens utskottet liksom övriga utskott är icke så synnerligen lyriskt och poetiskt av sig, och man kan därför förstå, att det icke velat vara med om herr Lindhagens vackra förhoppning. Det kan synas djärvt att i utskottsbetänkandet infoga en sådan vacker lyrisk blomma, men då socialdemokraten klagat över, att betänkandet är torftigt må man dock lägga den blomman i detta betänkande, som för övrigt har karaktäriserats för torftighet rent förmellt sett.

Jag vill vidare uttala ytterligare en förhoppning till, nämligen att man från ingen sida inom den svenska demokratien skall

Ang.
Öändringar i
riksdags-
ordningen
m. m.
(Forts.)

Ang.
ändringar i
riksdags-
ordningen
m. m.
(Forts.)

betrakta en lösning, om vilken herr Möller talat, såsom en verklig lösning d. v. s. såsom ett slags självändamål. Man bör betrakta den lösningen såsom ett arbetsinstrument, med vilket man för det första skall fullfölja den fullständiga politiska omorganisation, den fullständiga politiska demokrati, som man ännu icke lyckats få till stånd. Vi böra med det instrumentet från den svenska demokratiens sida gå vidare fram till undanröjande av alla de gamla politiska orättvisorna. Man bör därmed nå fram till att låta svenska folket genom folkomröstningen och initiativ få rätt att i stora frågor självt fälla votum, så att icke de stora frågorna enbart skola lösas genom Sveriges riksdag, utan även lösas direkt genom hela svenska folkets votum. Sedan bör vidare detta instrument även användas till att genomföra från den svenska demokratiens sida den sociala och ekonomiska demokrati, som är nödvändig, om vi skola erhålla den lugna samhällsutveckling, om vilken herr Möller förvisso med fullt fog talat. Det är bekant, att även i den allmänna rösträttens länder kunna de ekonomiska orättvisorna, den privatkapitalistiska utsugningen, ha samma starka rotfäste som inom andra länder med mindre politisk demokrati. Skulle man kunna få en sådan framtid, som besannade herr Möllers ord om en lugn samhällsomdaning, måste man använda den politiska demokratin för att få den sociala och ekonomiska demokrati, som enbart är i stånd att skapa den realdemokrati, som skall ersätta den formaldemokrati, under vilken man i denna stund lever inom nästan varje land. Jag vill här anknyta till herr Möllers synpunkter genom att hänvisa till det för alla välbekanta faktum, att parlamentarismen på de gamla parlamentariska vägarna i denna stund har synnerligen liten anklang inom breda arbetarmassor inom nästan varje land. Av det skälet, att man alltså från deras sida, som känna den verkliga tungan av det orättfärdiga ekonomiska samhällsskicket, vill slita sig loss från de gamla parlamentariska vägarna, borde det vara en plikt ur självbevarelsesynpunkt för alla på den andra sidan att begagna den omdanade parlamentarismen för att genomföra just den sociala rättvisa, den ekonomiska rättfärdighet efter socialismens grundlinjer, utan vilken de stora breda folklagren kanhända helt komma att slita sig loss från gamla, fredliga och lugna farvägar.

Jag kommer efter denna allmänna utläggning från mina synpunkter sett, med förbigående av de olika sidorna i min reservation, fram till § 6 i riksdagsordningen, där jag tillåter mig yrka bifall till den av herr Per Albin Hansson vid denna punkt framställda motionen. Det har redan från herr Petterssons i Bjälbo och herr Möllers sida talats om det faktum, att man här vill ha inskrivit i grundlagen, att valrättsåldern vid elektorval skall vara 27 år. Som herr Möller yttrade, finns det icke någon logisk grundval bakom ett sådant yrkande, att 27-årsåldern vid val till landsting skall inskrivas i allmän lag, nämligen i landstingsförordningen, men däremot 27-årsåldern vid elektorval inskrivas i grundlagen. Man har på denna punkt att konstatera, hurusom den före-

lagda kompromissen åtminstone i ett avseende är synnerligen illa genomtänkt. Det är här den oformligheten, att man skall kunna undanrödja den förhatliga 27-årsaldern för val till landsting enbart genom beslut av en enda riksdag, men de 27 åren i fråga om elektorsvalen skola kunna undanrödjas först genom beslut av tvenne riksdagar med mellanliggande nyval. I fråga om landstingsmannavalen skall man alltså, då det gäller flertalet av valmännen, ha de 27 åren inskrivna i allmän lag, men i fråga om elektorsförsamlingarna, vilka såsom herr Möller nämnt, endast omfatta ett fåtal av valmännen, skola de 27 åren vara inskrivna i grundlagen. Även utskottet självt har i denna punkt erkänt, att det icke finns något logiskt sammanhang, utan att det riktiga vore att erhålla en enhetlig lagstiftning, som likformigt reglerade denna inskrivning av de 27 åren i lagen.

Herr Hansson har i sin motion yrkat på, att i riksdagsordningen § 6 mom. 8 skulle inskrivas, att närmare bestämmelser om elektorsvalen meddelas i vallagen. Härmed har man ernått enhetlighet, så att de 27 åren skola inskrivas enbart i allmän lag men icke på någon punkt i grundlagen.

Går man alltså här konsekvent till väga, ställer man sig på samma gång på den historiska grundval, som väl åtminstone den svenska högers talesmän för historiens kontinuitet borde kunna erkänna. Man an knyter nämligen i så fall lagstiftningen till förut gällande praxis på detta område. Allt sedan den nya riksdagsordningen kom till, har man, som bekant, icke haft några bestämmelser om val till första kammaren genom landsting inskrivna i grundlagen, utan enbart i allmän lag. Vad som kunnat gälla till dags dato utan någon risk och fara, borde man väl erkänna kunna gälla även i fortsättningen. Jag vill i det fallet vädja till de herrar högermän, som jämt och ständigt, såsom jag nämnde, föra talan för historiens eget sammanhang, huruvida de icke skulle kunna erkänna, att vad som förut icke inneburit någon fara även borde kunna utan någon risk bibehållas för framtiden.

Det har från herr Petterssons i Bjälbo sida talats om lojalitet och illojalitet. Den saken har också förts på tal inom utskottet, och jag vill därvidlag för min del yrka bifall till herr Hanssons motion under ett energiskt tillbakavisande på varje punkt av, att något utav detta tal om illojalitet skulle kunna drabba åtminstone undertecknad. Jag vill för det första säga, att, då urtima riksdagen behandlade denna fråga, gled man nästan fullständigt förbi varje tal om de 27 årens inskrivande i grundlagen. I det utskottet till den första kompromissen, som kom från det särskilda utskottet i fjol, var denna fråga om de 27 åren i grundlagen icke alls omnämnd. Jag kan vidare bestämt påstå — och däri måste nog alla med mig då närvarande instämma — att man aldrig i plenum en enda gång i fjol behandlade frågan om de 27 årens inskrivande i grundlagen. Den saken var måhända på tal i de inre cirklarna, inom fyramannadelegationen, där man löste frågan, men

Ang.
ändringar i
riksdags-
ordningen
m. m.
(Forts.)

Ang.
ändringar i
riksdags-
ordningen
m. m.
(Forts.)

i utskottet i plenum var den frågan aldrig på tal, utan man gled fullständigt förbi densamma.

Jag vill ytterligare för eget vidkommande säga, att jag reserverat mig mot uppgörelsen vid urtima riksdagen och förbehållit mig fullständigt fria händer, och, då jag alltså här har fria händer, vill jag i denna punkt, vad det gäller § 6 riksdagsordningen, yrka bifall till den av herr Hansson i ärendet väckta motionen.

Herr Bengtsson i Norup: Herr talman! Under den debatt, som nu pågår, blir det väl endast tillfälle för de olika partierna att med några få ord konstatera, att man är redo att infria de löften som gavs under urtima riksdagen. Inom utskottet stå de två vänsterpartierna eniga bakom utskottets förslag, och de reservationer, som äro avgivna, får man nog betrakta mera som demonstrationer än som verkliga krav på att få ändringar genomförda, åtminstone för närvarande.

Det stora i det föreliggande utskottsbetänkandet är, att kvinnan nu får sig tillerkänd sin politiska rösträtt, och det är blott en gård av rättvisa, som riksdagen nu äntligen giver kvinnan, och hon får nu medbestämmanderätt i samhället lika med mannen.

De reservationer, som föreligga, skulle jag kanske ägna någon uppmärksamhet, men det skall endast bliva i fråga om ett par av dem, och jag kan därvid inskränka mig till några få ord.

Det, som väckt det mesta motståndet från högerhåll, har varit förslaget om sättet för äkta makar att utöva rösträtt för varandra. Man har envist hållit fast vid, att därvid skulle användas fullmakter. Det enklaste och principiellt riktigaste hade varit, att all fullmaktsanvändning slopades. Men vi från landsbygden, ha måst ställa krav, att äkta makar skola få rättighet att rösta för varandra. Man har nämligen där en på erfarenhet grundad känsla av, att det icke är möjligt för landsbygdens befolkning, som bor långt från vallokalerna, att kunna använda sin rösträtt i den utsträckning som de kunna, vilka bo i större samhällen och nära vallokalerna. De borgerliga partierna skulle tvivelsutan i detta fall bliva lidande på denna reform, därest man icke ordnade det så, att äkta makar få rösta för varandra.

Då vi från vänsterhåll icke kunnat gå med på fullmaktskravet, har det berott på den ovilja mot ett system, som allt mer och mer visat sina brister. Man har vid det ena valet efter det andra kommit underfund med, det osunda sätt, på vilket fullmakterna förvärvats som icke är att rekommendera. Fullmaktsrättigheten handhades, det senaste valtillfället, på ett sätt, som måste väcka antipati mot hela systemet. Redan Kungl. Maj:t har därför försökt finna en form för att äkta makar skulle få rösta för varandra på ett annat sätt än genom fullmakt. Med några förändringar har ju utskottet också ställt sig på den princip, som Kungl. Maj:t härvidlag framburit.

Reservanterna ha i detta fall framhållit, att man icke har

någon anledning att gå emot fullmaktsröstningen, ty man kan väl förutsätta att äkta makar ha förtroende för varandra. Ja, jag vet icke, om den anordning, som utskottet nu föreslagit, på något sätt kan rubba förtroendet mellan äkta makar. Jag kan ha det allra största förtroende för en person, som tillhör ett annat politiskt parti, och jag kan låta honom få erfara detta på många sätt, men gäller det att låta honom rösta i stället för mig, säger jag »nej», han må vara min allra bästa vän. Då det gäller att utöva den politiska såväl som den kommunala rösträtten, bör denna rösträtt vara personlig och icke läggas i andras händer.

Att ha kvar fullmaktsröstning, det är att ge en person rätt till två röster, och det kan väl icke vara riktigt, att somliga personer skola ha två röster. Därför har inom utskottet den meningen blivit förhärskande, att på det sätt, utskottet föreslagit, kan, även om makarna stå på olika politiska linjer, den ena maken rösta efter sin övertygelse och den andra efter sin, men de kunna i alla fall få rösta för varandra. Det kan icke vara tal om att härutinnan närmare gå in på detaljerna, ty det skulle bliva alltför omständigt.

Den andra reservation, som jag riktar min uppmärksamhet på, har framförts av herr Pettersson i Bjälbo, med instämmanden av herrar Nilsson i Antnäs och Hedlund i Östersund, och gäller fattigvårdsstrecket. Jag förstar icke riktigt denna reservation. Den visar ju endast, att de envist hållas fast vid sin linje. Men om de skulle fullfölja sitt i reservationen förda resonemang, så skulle de enligt min uppfattning därvid komma till samma yrkande, som utskottet kommit till. De referera nämligen till urtima riksdagens beslut angående fattigvårdsstrecket, då några ledamöter reserverade sig mot utskottets föreliggande förslag. Riksdagen tog emellertid utskottets förslag och icke reservanternas. Nu hemställer emellertid herr Pettersson här »på grund av då anförda skäl och då motsvarighet bör äga rum beträffande den politiska rösträtten» om en annan lydelse av ifrågavarande moment eller om bifall till sin reservation. Skall det bliva motsvarighet emellan politisk rösträtt och kommunal rösträtt, finnes ingen annan väg att gå än den, utskottet här föreslagit. Och detta är konsekvensen av urtima riksdagens beslut. Därför borde enligt min mening herr Pettersson i Bjälbo, då han önskat motsvarighet på denna punkt, hava yrkat bifall till utskottets förslag och icke till sin reservation.

Herr talman! Jag skall icke förlänga debatten, utan jag skall med dessa ord be att för grundlagsenlig behandling få yrka bifall till den föredragna punkten enligt utskottets förslag.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Löfgren: Herr talman, mina herrar! Då vi nu stå inför avgörandet av den stora författningsfrågan, så ber jag i korthet få ange regeringens ställning till å ena sidan utskottets förslag och å andra sidan också de reservationer som hava bilagts utskottets utlåtande.

Till en början får jag med tillfredsställelse konstatera den

Ang.
ändringar i
riksdags-
ordningen
m. m.
(Forts.)

allmänna anslutning, som inom utskottet ägt rum till Kungl. Maj:ts förslag, vars grundlinjer ju redan skisserats vid 1918 års urtima riksdag. Att partiernas förtroendemän inom utskottet nu i det stora hela ansett sig kunna acceptera regeringens proposition visar, att denna har vunnit sitt huvudsakliga syfte, nämligen att på ett troget och riktigt sätt återge den uppgörelse i författningsfrågan, som i princip fattades vid 1918 års urtima riksdag. Det är ju alldeles klart, att man icke behövt befara, att partiernas förtroendemän nu skulle svika sina då gjorda åtaganden. Den farhågan har icke förefunnits. Men däremot hade man kunna befara, att forceringen av det arbete, som föregick principuppgörelsen vid urtima riksdagen, skulle hava medfört luckor och oklarheter i olika punkter, med rum för skilda meningar om huru uppgörelsen skulle tolkas, så att eventuellt till och med frågans lösning skulle hava äventyrats. Dess bättre hava sådana farhågor, där de tilläventyrs funnits, visat sig vara ogrundade.

På en viktig punkt — den rör första kammarens bildande — ber jag emellertid som min mening få säga, att frågans lösning med fog kan sägas lida av en viss svaghet i sammanfogningen — den svaghet, som plägar karaktärisera de fall, när en ny klut sättes på ett gammalt kläde. Men jag ber att få fastslå, att även på den punkten har man på alla håll gått fram med öppna ögon. Man har icke heller där kommit till oväntade resultat. Det har från något håll i pressen gjorts gällande, att regeringen och särskilt då jag, skulle hava försummat vår plikt, när vi icke till denna riksdag kommit fram med någon bättre lösning än den, som nu framlagts, i fråga om första kammarens bildande. Men här emot ber jag få erinra, att just det sätt, varpå förslaget nu vill lösa förstakammarfrågan, har ingått som en förutsättning för författningsuppgörelsen i sin helhet, och det är sålunda i första rummet riksdagen, som får ta ansvaret för det sätt, varpå denna lösning skett. Vad man beträffande förstakammarproblemet nu kunna göra har varit att bevara möjligheten för framtiden att, därest man kan komma fram till en bättre lösning, vidtaga densamma utan att vara prejudicerad av nu fattade beslut. Och både från regeringshall och i utskottet har också konstaterats, att inga hinder därför finnas. Man kan sålunda hoppas, att förstakammarproblemet med det snaraste får upptagas på allvar.

Jag skulle vilja sammanfatta regeringens och mitt omdöme om utskottets utlåtande så, att den vilja till utjämning av de politiska maktförhållandena, som präglade redan urtima riksdagens principavgörande, den viljan till samförstånd har också i alla avseenden hållit måttet, när det gällt att i detalj bekräfta och utföra enhetsverket i handling. En del modifikationer och ändringar i förslaget hava ägt rum i vissa detaljer. Dessa hava, åtminstone i fråga om sin allmänna läggning, tillkommit i samråd med regeringen. Och jag ber således att få förklara och bekräfta, att regeringen godtar dessa modifikationer och ändringar, som genom utskottets behandling hava vidtagits. Detta hindrar emellertid icke,

att jag åtminstone för egen del är tveksam om, huruvida utskottets förslag i allt utgör en förbättring. Och även om jag nödgas en liten stund upptaga tiden för att påvisa de punkter, där jag är särskilt tveksam i detta avseende, så har frågan den betydelse, att jag anser mig böra klargöra min ställning härutinnan.

Det är enligt min mening ingenting att säga om att definitivt behandla vallagen i stället för att nu endast provisoriskt granska densamma på sätt, som föreslagits i propositionen. Icke heller är någonting att invända emot, utan i vissa avseenden innebär det nog en förbättring, att man i vallagen inarbetat de bestämmelser om röstning för frånvarande och om äkta makars röstning för varandra, som regeringen tänkt sig skulle intagas i en särskild lag. Men mera tveksam tycker jag, man kan vara om lämpligheten av att inskränka frånvarandes rätt att rösta genom insändande av valsedel på sätt, utskottet föreslår. Kungl. Maj:t hade tänkt sig en allmän regel rörande de fall, när röstning för frånvarande skulle kunna ske, en regel av viss allmängiltighet, som salunda skulle kunna tillämpas på vilka som helst därunder hänförliga fall. Utskottet har i stället gjort en uppräknig av de kategorier av väljare, som skulle få begagna sig av detta röstningssätt. Denna uppräknig synes mig vara ganska snäv. En hel del kategorier ha icke kommit med, vilka kanske bort vara med. Visar sig detta vara en brist, kan den dock lätt avhjälpas i framtiden. Jag böjer mig också för det resultat, vartill utskottet kommit särskilt därför att det måste medges, att den mera allmänna regel, som regeringen föreslagit, måhända skulle hava lett till vissa svårigheter i tillämpningen.

Utskottet har vidare ändrat regeringsförslaget bestämmelse om själva sättet, huru det skall tillgå, när en person, som är berättigad att skicka in valsedel i stället för att inställa sig personligen, vill rösta. Ändringen har skett för att förenkla valsättet — och det får man säga, att enkelt har det blivit. Jag tycker bara förenklingen gått så långt, att man i viss mån kan anses hava minskat garantierna för att röstningen verkligen utgör ett personligt och självständigt uttryck för den röstandes egen politiska uppfattning. Jag säger mindre om, att man för äkta makar, som enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle insända sin röstsedel under kontroll av två vittnen vilka som helst, förenklat röstningen därhän, att det endast behöves ett vittne vilket som helst. Men jag har litet svårare att resignera inför utskottets sätt att ordna saken, när det gäller folk i allmänhet inom de särskilda kategorier av frånvarande, som skulle äga att rösta genom insändande av valsedel. Både enligt propositionen och enligt utskottets förslag har t. ex. en järnvägsman, som är borta vid valtillfället, att för detta ändamål anlita ett på visst sätt kvalificerat vittne, som också är skyldig att på anmodan mottaga och översända valsedeln. Enligt propositionen hade emellertid väljaren rätt att dessutom taga med sig ett eget vittne, som skulle vara med och kontrollera denna handling. Vad ville man nu vinna med just det förfarandet?

Ang.
ändringar i
riksdags-
ordningen
m. m.
(Forts.)

Ang.
ändringar i
riksdags-
ordningen
m. m.
(Forts.)

Jo, dels ville man vinna garanti mot valtryck, ty man kan icke alltid veta, vad den där ensamma herrn, som sitter på sitt rum och tar emot valsedel, eventuellt kan ta sig till med valmannen. Dels ville man också, genom valmannens rätt att taga med sig ett kontrollvittne, möjliggöra bevisning om, att vederbörande verkligen röstat och avlämnat valsedeln. Ty eljest får man icke någon kontroll över det speciella valvittnet, huruvida han verkligen skickar in valsedeln. Det blir en ren förtroendesak. Jag vill emellertid endast göra min reservation, eftersom jag varit med om att godta ändringen. Jag förmodar, att utskottet ansett sig hava vägande praktiska skäl för att på sätt som skett förenkla valsättet både i fråga om äkta makar och i fråga om andra.

Men däremot får jag säga, att varken regeringen eller jag under några omständigheter kan godtaga herr Petterssons i Bjälbo m. fl. reservationsvis framförda förslag att äkta makar skulle få rösta för varandra genom *fullmakt*. Herr Bengtsson i Norup har redan framhållit en del praktiska olägenheter av ett sådant förfarande och även de principiella i den mån, de hänga ihop med invändningen emot fullmaktsröstning i allmänhet. Men jag skall be att få ytterligare poängtera, att de mest starka principiella skäl även i övrigt tala emot fullmaktsröstning. När t. ex. hustrun själv — om det är hon, som icke kan gå och rösta — i ett ojävigt vittnes närvaro nedlagt en valsedel i ett slutet kuvert och överlämnat det till mannen, för att han skall ta det med sig, så måste det ju rent av förutsättas bedrägeri eller oredlighet av mannen, därest han icke bär fram just denna sedel eller tar sig för något särskilt med valsedeln för att förhindra hennes röstning. Men om hustrun ger mannen fullmakt, då lämnar hon fullständigt öppet, på vad sätt mannen vill begagna hennes rösträtt. Det är alldeles omöjligt, om man vill upprätthålla principen om den personliga röstningen och vad däri ligger, att uppgiva den fordran, att det är väljaren själv, som skall inlägga sin valsedel i slutet valkuvert. Men vidare förefaller det vara en ren inkonsekvens i reservationen, att man, när det gäller äkta makar, tillåter dem rösta med fullmakt, men däremot, då det gäller andra personer, som skola hava rätt att rösta, ehuru de äro frånvarande, är med om att godkänna ett annat sätt för valsedels översändande. Och slutligen, den där stora enkelheten, som skulle vinnas genom att använda fullmakt i stället för att i vittnes närvaro lägga in valsedeln, föreligger icke heller enligt reservanternas förslag. Skall det lämnas fullmakt, måste ju fullmakten vara bevitnad, och denna bevitning skall ske av två vittnen — den fordran kan man väl icke uppgiva. Där ha vi sålunda åter besväret att skaffa *två* vittnen, precis samma besvär som ifall Kungl. Maj:ts förslag hade gått igenom oförändrat. Utskottets förslag är sålunda här enklare än både propositionens och reservanternas förslag.

Med undantag av denna fråga om den s. k. fullmaktsröstningen har det uppstått olika meningar mellan de stora partierna egentligen endast i två punkter. Den ena har gällt spörsmålet,

på vad sätt den höjda valrättsåldern av 27 år för elektor till första kammaren borde lagfästas, och beträffande denna är jag angelägen om att något litet få motivera regeringsförslagets ståndpunkt.

Beträffande landstingen står det redan i respektive kommunalförordningar, sålunda icke i grundlag, att åldern skall vara 27 år både i fråga om valrätt och valbarhet, och detta stadgande antogs ju utan invändning vid de nya kommunallagarnas tillkomst. Att vid sådant förhållande med herr Trygger och några andra reservanter i första kammaren vara med om att flytta över bestämmelserna rörande valbarhetsåldern för landstingen till grundlagen, finnes naturligtvis icke anledning till. Man kan tvärtom säga, att detta skulle strida emot hela strukturen i den träffade uppgörelsen.

Sedan hava vi nästa fråga, nämligen den, huruvida vad angår elektor till förstakammarvalen för vissa större städer de nya bestämmelserna om valrättsåldern böra stå direkt införda i grundlagen, eller om det där endast bör stå en hänvisning från grundlagen till vallagen, på sätt herr Per Albin Hansson motionsvis föreslagit. Jag vill visst icke förneka, att rent formellt kan det ha varit det mest korrekta, att grundlagen icke träffat bestämmelser speciellt om dessa elektorers eftersom detta icke skett beträffande landstingsmän. Men på samma gång ber jag få förklara, att jag, som jag har läst författningsuppgörelsen vid urtima riksdagen, ansett mig bunden att intaga bestämmelse i fråga om elektorerna i grundlagen. Jag skall icke upptaga tiden med att referera vad som därom säges i riksdagens skrivelse, men vid en vanlig innanläsning tycker jag åtminstone det framstår som klart, att det var överenskommet, att dessa bestämmelser skulle in i grundlagen, på sätt som också i regeringsförslaget skett.

Detta var således en skiljaktighet i form, men dessutom har det inom utskottet funnits en skiljaktighet i sak, som visserligen icke har större betydelse, men som ändock kanske bör beröras. Det gäller formuleringen av fattigvårdsstrecket. Där har utskottets majoritet lika med Kungl. Maj:t från valrätt uteslutit endast dem, som personligen omhändertagits för varaktig försörjning av den allmänna fattigvården. Den lösningen står fullständigt i överensstämmelse med ordnandet av den kommunala rösträtten, och redan den omständigheten tycker jag, liksom herr Bengtsson i Norup, bör vara tillräcklig för att man icke här skall ha anledning att gå någon annan väg. Men dessutom föreligger det alldeles bestämt starka reella skäl emot att gå den av reservanterna föreslagna vägen. Reservanterna föreslå nämligen, att fattigvårdsstrecket skulle formuleras så, att även fattiga under s. k. öppen fattigvård borde uteslutas från rösträtt, så snart de av allmänna fattigvården åtnjuta »varaktigt understöd». I själva verket tror jag icke det i tillämpningen *behöver* bli så värst stor skillnad mellan de två uttrycken, därest man med varaktigt understöd ungefär menar detsamma som full försörjning. Men alldeles givet är det klarare och principiellt mera rättvist att taga den bestämmelse, som redan

Ang.
ändringar i
riksdags-
ordningen
m. m.
(Forts.)

Ang.
ändringar i
riksdags-
ordningen
m. m.
(Forts.)

finnes i kommunallagarna, och som nu Kungl. Maj:t föreslagit. Klarare är denna bestämmelse, ty när man går till förhållandena inom den öppna fattigvården, uppkommer lätt nog tvekan om tolkningen både av uttrycket »varaktigt» och uttrycket »understöd». Därför har man, när man i tidigare förslag varit inne på fattigvårdsstreckets revision, försökt att, i stället för att använda uttrycket »varaktigt» bestämma tiden för understödet på visst sätt. Men även uttrycket »understöd» är tvivelaktigt, och en av anledningarna till revisionsyrkandena har just varit den ojämna och osäkra tillämpningen av motsvarande uttryck i nuvarande svensk rätt. Det finnes åtskilligt att säga om denna sak, men jag skall icke upptaga tiden därmed. Jag vill blott tillägga, att man ur principell synpunkt väl kan göra gällande, att fattigvårdsstrecket helt och hållet bör upphävas. Men skall man hava det kvar, synes det böra läggas så, att endast i fall, där den yttre personliga självbestämningrätten har upphört, upphör också rösträtten.

Emellertid kan det nu icke komma ifråga, och det har icke heller yrkats, att dessa små skiljaktigheter skulle föranleda förslagets fall. Vi kunna därför utgå från, att vi nu verkligen stå inför den stora lösningen av författningsfrågan. Härmed skall den folkrörelse, som framställt och stött kraven på full demokrati inom den svenska författningen i allt väsentligt vara tillfredsställd, vara vid målet, Förgäves skall man från visst ytterlighets håll söka framställa saken så, att det arbete, som nu sist av författningutskottet utförts, är ett fuskverk eller ett halvgjort arbete. I en och annan punkt är det givet, att lösningen kunnat vara radikalarare och mera helgjuten. I detaljer kunna vi litet var, från olika utgångspunkter både från högern och från vänstern, hava haft önskemål, som icke uppfyllts. Men de eventuella bristerna få vi väl ändock alla erkänna undanskymmas inför förslagets stora linjer och det faktum, att enighet här kunnat uppnås mellan partierna.

Genom vad som strax skall hända gå vi in i en ny epok av vårt offentliga liv. Vad som mer än allt annat är ägnat att ge denna en ny karaktär, är att vårt lands kvinnors skola för framtiden med oss män dela det politiska arbetets möda och ansvar. Kvinnornas rösträttsfråga skall nu äntligen lösas och — lyckligtvis — lösas utan minsta prutmän, på samma villkor som för män. I denna del var, det måste erkännas, urtima riksdagens principuppgörelse särdeles allmänt hållen, det fanns rum för undantag och förbehåll, som länge rests av kvinnorösträttens motståndare eller ljumma vänner. Skulle det nu framkomma speciella betingelser med hänsyn till valrättsålder och valbarhet för kvinnorna? Den frågan gjorde man sig på intresserat håll. Dessa farhågor, där de funnits, ha visat sig fullständigt obefogade. Jag känner också ett behov att, från denna plats och i denna stund, ge ett uttryck av erkännande för den lojala och generösa anda, som visats vid behandlingen nu i sista stund av kvinnornas rösträttsfråga, icke minst från högerpartiet.

Då vi män nu ha glädjen att hälsa kvinnorna välkomna i det

politiska arbetets leder, komma de i rätt tid för att hjälpa oss att bygga upp vad den s. k. maskulina kulturen varit sysselsatt att i flera år riva ned. Vi besjålas också säkerligen alla av den önskan, varåt utskottet givit uttryck i de något allmänt formulerade orden, »att kvinnornas inträde i det politiska livet måtte lända till båtнад för land och folk.» Om jag härtill skulle vilja säga något så är det i anslutning till det varåt herr Lindhagen uti en i åtskilligt aunat rätt exentrisk motion sökt giva uttryck, när han uttalat den förväntan, att det nya medborgarskapet måtte bli en ny fostrande kraft till större humanitet och samförstånd i vårt politiska liv. Jag tror dock icke i likhet med vad herr Lindhagen att döma av hans yttranden vid olika tillfällen hoppas och tror, nämligen att denna nya kraft skall komma samhället till godo genom att kvinnan håller sig utanför partipolitiken, utanför de bestående partierna. Tvärtom hoppas jag, att kvinnorna i stället med livaktighet och intresse skola ägna sig åt det politiska arbetet inom våra partier. Men samtidigt vill jag uttala den förhoppningen, att kvinnorna måtte bli ett salt inom dessa partier, och att dessas framtida politik må bliva tillräckligt livskraftig och vid-synt för att rymma både mäns och kvinnors idéer och intressen.

*Ang.
ändringar i
riksdags-
ordningen
m. m.
(Forts.)*

Herr Hansson i Stockholm: Herr talman! Det är icke min avsikt att blanda mig i den allmänna diskussionen. Jag har endast begärt ordet för att tillkännage, att jag icke har funnit i utskottets utlåtande, att den uppfattning jag framfört i motioner nr 378 på något sätt vederlagts. Det har i stället varit på det sättet att utskottet funnit sig icke kunna ingå i något som helst försvar för den märkvärdiga anordning, som skulle inträda därigenom att man i grundlagen inför valrätts- och valbarhetsbestämmelser för väljarna av den nya elektorsinstitutionen, medan man i allmän lag bibehåller samma bestämmelser beträffande den stora huvudmassan av första kammarens urväljare. Det har redan här i dag fastslagits, att detta är en oförmlighet, och så vitt jag rätt förstod herr justitieministern, delade han denna uppfattning. Man behöver sålunda icke tvista om själva saken.

Men vad man i stället haft olika mening om, är huruvida uppgörelsen vid urtima riksdagen i fjol hade förpliktigt Kungl. Maj:t och sedan utskottet att föreslå den anordning, som nu föreslagits. Herr justitieministern talade något om, att vanlig innanläsning borde ha klargjort, att så verkligen var förhållandet. Jag tror mig besitta förmågan att läsa rätt innantill, men jag kan ju medgiva att juridisk innanläsning är jag icke vidare styv i.

Om man nu emellertid ser till vad som framhållits i riksdags-skrivelsen, så skall man finna, att det då icke är så avgjort, att riksdagens mening var, att dessa bestämmelser skulle inarbetas i grundlagen. Jag vill förutskicka, liksom redan har påpekats av herr Vennerström, att den saken aldrig fördes på tal i kammaren på det viset, att kammaren som sådan fick anledning att ta ståndpunkt härtill. Jag hade hela tiden tvärtom fått av den offentliga

Ang.
ändringar i
riksdags-
ordningen
m. m.
(Forts.)

diskussionen och diskussionen här i kammaren den uppfattningen, att man icke skulle grundlägsfästa den nya bestämmelsen om 27 års ålder såsom villkor för att kunna deltaga i val av de representanter, som senare skulle utse ledamöter i första kammaren. Om man då går till riksdagsskrivelsen, skall man finna, att däri framhålls, att författningsutskottet »enade sig i den förutsättningen, att i riksdagsordningen skulle införas bestämmelser av innehåll, att för Stockholm och Göteborg val till första kammaren sker medelst elektorer, vilka väljas med den valrätts- och valbarhetsålder, som föreslås för val till landsting». Man kan tvista om vad den bestämmelsen innebär. Jag för min del har uppfattat bestämmelsen såsom endast avseende, att själva elektorsinstitutionen skulle grundlägsfästas. Man kan också tolka den på det sättet, att i grundlagen skulle ha angivits en bestämmelse, som helt enkelt hänvisar till, att väljarna av dessa elektorer skola fylla samma kvalifikationer som väljarna av landstingsmännen. Under den diskussion, som fördes på sin tid i pressen strax efter det, att min motion framlämnats rörande denna sak, gjordes av en ledamot i författningsutskottet vid urtima riksdagen den invändningen, att därest man avsett, att man i grundlagen endast skulle angiva, att bestämmelserna för elektorsväljarna skulle vara desamma som för landstingsväljarna, så skulle man i riksdagsskrivelsen ha använt uttrycket, att de skulle utses efter samma grunder, som *gälla* för val av landstingsmän. Jag vill då påpeka, att i riksdagsskrivelsen är också intagen den handling, som är det första tillkännagivandet rörande uppgörelsen inom det urtima författningsutskottet. Den handlingen hade form av ett offentligt meddelande, och där talas uttryckligen om ett införande i grundlagen av stadgande därom, att särskilda elektorer för val av ledamöter i första kammaren utses efter samma grunder som *gälla* för val av landstingsmän. Jag kan för min del icke avgöra, vilken betydelse man juridiskt tillmäter detta uttryck, men den omständigheten, att det framhävts av en jurist, borde ju giva vid handen, att man lagt en stor betydelse vid ordvalet. Men om man inlagt i orden den betydelse, som han vid omtalade tillfälle gjorde, skulle man ju ha ytterligare rätt att av uttrycken i riksdagens skrivelse utläsa den betydelsen, att riksdagen icke på något sätt uttalat sig för ett införande i grundlagen av bestämmelsen om 27-årsåldern för elektorsväljarna.

På denna punkt är det naturligtvis ingen möjlighet att komma till någon klarhet. Utskottet har för sin del sagt, att Kungl. Maj:t riktigt har uppfattat den mening, som gjort sig gällande från riksdagens sida. Utskottet har därigenom tillåtit sig — visserligen i försiktiga ordalag — en tolkning, som jag vågar säga icke gjort sig gällande inom riksdagen i den meningen, att den på något klart sätt skulle ha vunnit understöd från de samlade kamrarna. Emellertid förefaller det mig, att även om man vid den urtima riksdagen skulle haft funderingar i den riktningen, att det borde i grundlagen införas en oformlighet av detta slag, man nu, sedan

denna oformlighet blivit påpekad och belyst, kunde vara enig om att icke belasta vår lagstiftning med densamma.

Då det här icke kan anföras några sakliga skäl, varför man just i grundlagen skall bestämma valrätts- och valbarhetsåldern för väljarna av de elektor, som skola utse 20 av första kammarens 150 ledamöter, så kan jag, herr talman, icke finna annat, än att jag här bör yrka bifall till det förslag, som jag framfört i min motion.

*Ang.
ändringar i
riksdags-
ordningen
m. m.
(Forts.)*

Herr Vennerström: Herr talman! Jag skall be att av rent formella skäl få föreslå en ändring i det yrkande, som jag framställde i mitt föregående anförande. Jag yrkade där bifall till herr Hanssons motion, men då, som bekant, flera förslag kunna förklaras vilande till grundlagsenlig behandling ber jag att få framställa följande yrkande. Jag yrkar alltså avslag å utskottets hemställan, att dess förslag till lydelse av § 6 riksdagsordningen måtte förklaras vilande till grundlagsenlig behandling. Jag föreslår i stället som vilande för grundlagsenlig behandling ett förslag, som i mom. 1 till och med mom. 7 överensstämmer med utskottets hemställan, som i mom. 8 överensstämmer med den av herr Hansson föreslagna lydelsen, där mom. 9 och 10 i utskottets förslag utgå och där mom. 11 i utskottets förslag kommer i stället att få beteckningen mom. 9.

Herr Hansson i Stockholm: Herr talman! Jag ber att få ändra mitt yrkande i överensstämmelse med herr Vennerströms sista yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde till en början propositioner beträffande utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf, nämligen dels att kammaren måtte såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga berörda förslag, dels ock att kammaren måtte avslå samma förslag; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i förstnämnda proposition.

Vidare gav herr talmannen i fråga om det av herr Vennerström under överläggningen senast framställda förslag beträffande § 6 propositioner dels på bifall till berörda förslag, dels ock på avslag därå: och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den senare propositionen. Votering begärdes likväl av herr Vennerström, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren avslår det förslag beträffande § 6 riksdagsordningen, som under överläggningen senast framstälts av herr Vennerström, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang.
ändringar i
riksdags-
ordningen
m. m.
(Forts.)

Vinner Nej, har kammaren bifallit berörda förslag.

Omröstningen utföll mer 115 ja mot 56 nej; och hade kammaren alltså avslagit herr Vennerströms förevarande förslag.

§ 7.

Antogs såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling.

Härpå föredrogs § 9. Därvid yttrade:

Herr Vennerström: Herr talman! Vid denna punkt har herr Molin i Dombäcksmark väckt en motion, som innehåller förslag till förändrad lydelse i fråga om valbarhet till första kammaren. Herr Molin föreslår där borttagande av de gamla bestämmelserna om, att man för att kunna väljas till första kammaren skall antingen ha skattat för 3,000 kronors inkomst under 3 år eller haft egendom, taxerad till 50,000 kronors värde. Jag ber att få yrka bifall till den av herr Molin väckta motionen. Jag gör det därför att bibehållandet av de gamla villkoren innebär ett handtag åt det penningstreck, som alltjämt tyvärr i vissa fall vidläder även den nya, förändrade författningen. Det är visserligen sant, att de där 3,000 kronorna i detta nu icke spela samma roll som förr på grund av det minskade penningvärdet och de väsentligt förhöjda lönerna, men det är dock sant å andra sidan, att bibehållandet av dessa gamla villkor kan avskära betydande och viktiga svenska medborgarkategorier från rätten och möjligheten att väljas till ledamot av första kammaren.

Jag vill då i första rummet påpeka, att bestämmelserna, enligt vilka kvinna skall kunna väljas till ledamot av första kammaren, äro med de gamla villkoren en nästan fullständig illusion. I all synnerhet gäller detta i fråga om de gifta kvinnorna. Jag vill ställa den frågan: hur många gifta kvinnor finns det i Sverige, som sedan 3 år varit upptaxerade till 3,000 kronors inkomst eller äga fastighet upptaxerad till 50,000 kronor? Jag tror, att sådana gifta kvinnor äro synnerligen fåtaliga och att därför praktiskt taget de gifta kvinnorna, liksom nästan alla kvinnor, komma att avskäras från möjligheten att sitta som ledamot i riksdagens första kammare.

Sedan vill jag konstatera, att även de mindre jordbrukarna bli fullständigt avskurna från denna möjlighet. Hur många av de mindre jordbrukarna hava en till 50,000 kronor upptaxerad fastighet? Det är de stora jordägarna och de stora bönderna, som föra talan för Sveriges lantmän i första kammaren. Men småbönderna och småbrukarna få ingen möjlighet att själva såsom talesmän för den egna klassen väljas till ledamöter av riksdagens första kammare.

Man kan möjligen anföra, som utskottet gjort, att ett bifall till herr Molins motion skulle innebära ett avsteg från den vid urtima riksdagen beslutade kompromissen. Jag vill inlägga en

gensaga mot en sådan tolkning, då nämligen bestämmelserna angående valbarheten till första kammaren icke äro på någon enda rad vidrörda i utskottets betänkande vid urtima riksdagen och icke heller omnämnda på någon punkt vid riksdagens handläggning av den frågan. Jag anser därför, att man mycket väl kan vara i överensstämmelse med det vid urtima fattade beslutet, om man yrkar på ett bifall till den av herr Molin i ärendet väckta motionen.

Jag vill alltså yrka avslag å utskottets hemställan och yrkar att såsom vilande för grundlagsenlig behandling bör godkännas en paragraf nummer 9, som har den av herr Molin föreslagna lydelsen.

Herr Molin i Dombäcksmark: Herr talman, mina herrar! Efter herr Vennerströms anförande skulle jag kunnat nöja mig med att kort och gott instämma i detsamma, men i egenskap av motionär anser jag mig böra omtala anledningen till, att denna motion, nr 355, väckts.

När jag framlade den motionen, trodde jag, att bestämmelserna rörande census för valbarhet till första kammaren kommit att kvarstanna på grund av förbiseende kort och gott av särskilda utskottet vid urtima riksdagen. Jag ser till min ledsnad, att jag nu är tagen ur den villfarelsen. Det framgår med all önskvärd tydlighet, att det varit urtima riksdagens och de delegerades mening, som hade att sköta om överenskommelsen, att bestämmelserna skulle kvarstå. Det är alltså meningen att fortfarande bibehålla detta synnerligen obehagliga och osmakliga penningstreck för valbarhet till första kammaren. Jag beklagar, att så är fallet. Jag beklagar, att inte lantmännens och arbetarnas representanter här i kammaren beaktat denna sak, och icke velat vara med om att taga bort detta, det osmakligaste i hela författningsrevisionen. Utan tvivel är kvarstående av valbarhetsbestämmelserna den fulaste fläcken i hela författningsrevisionen.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till min motion.

Herr Möller: Herr talman! Det kan så mycket mindre falla mig in att gå in på ett sakligt försvar för de nuvarande bestämmelserna för valbarhet till första kammaren, som jag är övertygad om, att speciellt det 3 000-kronorsstreck, som finnes, är fullständigt ohållbart. Jag vill påpeka, att såsom grundlagen är formulerad, är det icke något 3,000 kronors inkomststreck, som här finnes, utan det är i många fall ett 4,000-kronorsstreck, för att icke säga ett ännu högre, och med de skattelagar, som kunna väntas bli antagna bl. a. vid denna riksdag, kan den nuvarande formuleringen av ifrågavarande grundlagsbestämmelse, tror jag, föra strecket ända upp till 6,000 kronor.

Jag skall emellertid icke dröja vid detta. Det är min övertygelse, att en förändring på denna punkt snart måste komma. Det kan dock ej bestridas, att det måste hava ansetts ingå i för-

*Ang.
ändringar i
riksdags
ordningen
m. m.
(Forts.)*

utsättningarna för den rösträttsreform, som överenskoms vid ertida riksdagen, att man icke i det sammanhanget skulle rubba på bestämmelserna för valbarhet till första kammaren.

Med anledning därav ber jag, herr talman, att nu få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad gav herr talmannen först propositioner beträffande utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf, nämligen dels att kammaren måtte såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga berörda förslag, dels ock att kammaren måtte avslå samma förslag; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i förstnämnda proposition.

Vidare gav herr talmannen vidkommande den av herr Molin i Dombäcksmark avgivna motionen nr 355 propositioner dels att kammaren måtte bifalla nämnda motion, dels ock att kammaren måtte avslå densamma; och blev berörda motion av kammaren avslagen.

Vid nu skedd föredragning av § 16 anförde:

Herr Pettersson i Bjälbo: Herr talman! Jag skall be att beträffande moment b) få yrka, att såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling måtte antagas ett förslag i överensstämmelse med det i min reservation framställda.

Herr Vennerström: Jag skall be att beträffande denna paragraf, § 16, få yrka bifall till den av mig väckta motionen. Jag yrkar där, att man skall ersätta de 23 åren med 21, att man helt skall stryka konkursstrecket och även fattigvårdsstrecket, samt vidare att man skall stryka det nu influtna värnpliktsstrecket. Beträffande detta sista streck vill jag säga, dels att det är ett könsstreck, då det gäller män men icke kvinnor, och dels att det gäller beträffande val till andra kammaren men däremot vid val till första kammaren detta villkor icke fordras. Jag förstår icke, varför man bör kräva fullgjord värnplikt vid val till andra kammaren men däremot icke vid val till första kammaren.

Med denna korta motivering ber jag att få yrka dels avslag på utskottets hemställan dels ock att såsom vilande antages en § 16, överensstämmande med den av mig väckta motionen.

Herr Möller: Herr talman! Jag skall tillåta mig yrka bifall till utskottet förslag, som endast är en klar konsekvens av det beslut, som fattades vid ertida riksdagen i följ.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen först propositioner beträffande utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf, nämligen dels att kammaren måtte såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga berörda förslag, dels ock att kammaren måtte avslå samma förslag; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i förstnämnda proposition.

Vidare gav herr talmannen i fråga om det av herr Pettersson i Bjälbo under överläggningen framställda förslag beträffande mom. b av föreliggande paragraf propositioner dels på bifall till berörda förslag, dels ock på avslag därå; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes av herr Norman, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren avslår det förslag i fråga om § 16 riksdagsordningen, som under överläggningen framställt av herr Pettersson i Bjälbo, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit berörda förslag.

Voteringen utvisade 110 ja mot 55 nej, vadan kammaren avslågt herr Petterssons i Bjälbo förevarande förslag.

Slutligen gav herr talmannen propositioner i avseende å den av herr Vennerström m. fl. väckta motionen, nämligen först på bifall till motionen samt vidare på avslag å densamma; och fattade kammaren beslut i enlighet med sistnämnda proposition.

§§ 19 och 21.

Antogos såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling.

Härefter föredrogs § 24; och yttrade därvid:

Herr Pettersson i Bjälbo: Herr talman! Jag skall be att få yrka, att till vilande grundlagsenlig behandling måtte antagas den lydelse av denna paragraf, som jag föreslagit i den av mig beträffande samma paragraf avgivna reservation.

Herr Persson i Fritorp instämde häruti.

Herr Bengtsson i Norup: Herr talman! Jag skall be att såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling måtte antagas den lydelse utskottet föreslagit.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde till en början propositioner beträffande utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf, nämligen dels att kammaren måtte såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga berörda förslag, dels ock att kammaren måtte avslå samma förslag; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i förstnämnda proposition.

Ang.
ändringar i
riksdags-
ordningen
m. m.
(Forts.)

Ang.
ändringar i
riksdags-
ordningen
m. m.
(Forts.)

Vidare gav herr talmannen rörande det av herr Pettersson i Bjälbo under överläggningen framställda förslaget i fråga om föreliggande paragraf propositioner dels på bifall till berörda förslag dels ock på avslag därå; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes av herr Persson i Fritorp, uppsattes, justerades och anslogs en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren avslår det förslag i fråga om § 24 riksdagsordningen, som under överläggningen framstälts av herr Pettersson i Bjälbo, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit nämnda förslag.

Omröstningen utföll med 112 ja mot 52 nej; och hade kammaren alltså avslagit herr Petterssons i Bjälbo förevarande förslag.

Övergångsstadgandet.

Antogs såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling.

Utskottets hemställan i punkten 1:o) förklarades vara besvarad genom kammarens ovan omförmälda beslut.

Punkterna 2:o) och 3:o).

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4:o) föredrogs härpå; och yttrade därvid:

Herr Vennerström: Herr talman! Jag har i denna punkt tillåtit mig, att föreslå en skrivelse till Kungl. Maj:t. Den föranledes dels av riksdagens beslut, som nyligen är antaget, om att tillåta ett insändande av valsedlar för vissa yrkeskategorier, ävensom av den av herr Olsson i Kullenbergstorp i ämnet väckta motionen.

I fråga om rätten att insända valsedlar har man givit denna rätt åt vissa yrken, där medlemmarna av yrket på grund av yrkeskäl äro urståndsatta, att personligen infinna sig vid valurnorna. Enligt utskottets förslag har man velat giva denna rätt åt sådana yrken och tjänster, där det regelmässigt inträffar, att vissa utövare i och med tjänstens eller yrkets utövning hindras, att inställa sig vid valförrättningen.

Nu har man som bekant emellertid här icke velat ge denna rätt åt en del sådana yrkesutövare, som ändå regelmässigt äro urståndsatta att rösta. Vi ha ett sådant yrke i rallare, arbetare vid

järnvägsbyggen och kanalbyggen. De äro i regel aldrig boende i den kommun, där de själva äga rösträtt, utan vistas i regel utanför kommunen och flytta som bekant från trakt till trakt, allteftersom järnvägsbyggena och kanalbyggena förflyttas. Det synes alltså, som om en sådan yrkeskategori skulle, om man nu skall följa utskottets motivering, även hade innefattats i denna rätt att utan personlig inställelse genom insändande av valsedel fullgöra sitt medborgerliga värv. Man kan även få en del andra kategorier av samma slag, som också borde höra hit. När nu riksdagen icke velat omedelbart ge dessa medborgare den rätt att insända valsedel, som man tillerkänner vissa andra yrkesmedborgare, så synes det mig i varje fall föreligga anledning att kräva, att riksdagen i skrivelse anhåller om utredning snarast möjligt för att bereda även sådana yrken samma rätt som riksdagen nyligen tillerkänt andra yrken.

Vidare har herr Olsson i Kullenbergstorp föreslagit, att samma rätt att insända valsedel skall tillerkännas personer, som av sjukdom eller lyte icke kunna personligen inställa sig vid valurnan. Jag förstår icke, hur de av riksdagens medlemmar, som ha velat ge denna rätt att insända valsedel eller t. o. m. presentera rätt till fullmakt åt alla gifta kvinnor, av vilka givetvis många själva kunna infinna sig vid valtillfället och av vilka många kanske ha bra litet inträse att rösta, huru samma medlemmar av riksdagen icke vilja i logikens och rättvisans namn ge denna rätt att insända valsedel åt en mängd dugande och socialt gagnande och även socialt intresserade medborgare, som icke kunna på några villkor komma fram till valurnan. Jag motionerade i början av riksdagen om anslag till inköp av konstgjorda ben åt en järnvägsman, som vid en järnvägsolycka fått båda benen avklippta. Den mannen förlorade hela sin lekamliga hälsa, men på samma gång med nu gällande regler även sin medborgarrätt, i vad det gäller de politiska valen. Detta är intet undantagsfall, utan det finnes en mängd sådana, och då ställer sig rättsfrågan så: skola dessa medborgare, som blivit berövade denna rätt genom sin yrkesutövning, icke få rätt att, då de icke själva kunna gå fram till val, genom insändande av valsedel få utöva sin medborgarrätt? För mig står denna sak fullkomligt självklar, och jag anser, att alla medborgare, män och kvinnor, som äro lytta för all framtid, eller som i akuta fall äro intagna på sjukhus och sanatorier böra få rätt att insända sina valsedlar och utöva sin rätt som svenska medborgare.

Nu har utskottet anfört, att, om man skulle slå in på en sådan väg, så skulle man eventuellt öppna möjlighet till obehörig påtryckning på osjälvständiga väljare, och av denna anledning har utskottet sedan icke velat vara med om en sådan hemställan. Jag kan lämna den lilla upplysningen, att denna utskottets motivering för dessa tankar är av en tämligen sen datum. Det var nämligen en dag vid utskottets handläggning av frågan som majoriteten i utskottet röstade för den av mig föreslagna utredningen, men sedan blev denna majoritet genom ödets nyck borttrollad, så att av hela

Ang.
ändringar i
riksdags-
ordnningen
m. m.
(Forts.)

Ang.
ändringar i
riksdags-
ordningen
m. m.
(Forts.)

majoriteten fanns det slutligen kvar endast undertecknad med sin reservation. Jag tror mig kunna i stort sett säga, att denna utskottets motivering icke är så synnerligen fast rotad, och jag tror att man även av rent sakliga skäl kunde rikta vägande invändningar mot denna utskottets motivering. Jag vill härvidlag först och främst fästa kammarens uppmärksamhet därpå, att vid alla kommunala val, vid val till landsting och stadsfullmäktige ha alla de som ligga på sjukhus och de som äro lytta rätt att ändå välja representanter genom användning av fullmakt. Mig veterligt har på de svenska sjukhusen denna möjlighet att insända fullmakt till dessa val icke verkat någon nämnvärd olägenhet. Vidare vill jag för det andra inskräpa, att genom riksdagens nyligen fattade beslut har det lämnats rätt åt alla gifta makar, män och kvinnor, att insända sina valsedlar, om de äro sjuka, ligga på ett lasarett eller sanatorium. Jag tror, att ej heller i detta fall denna anordning kan sägas vålla någon olägenhet. Varför då icke taga steget fullt ut, så att även övriga sjuka, som icke ha den lilla turen att vara gifta, erhålla samma rätt som de äkta makarne att insända valsedel och alltså föra sin talan vid påkommande politiska val?

Jag ber alltså med denna motivering att få yrka bifall till den av mig här till betänkandet fogade reservationen om avlåtande till Kungl. Maj:t av en skrivelse rörande utredning, i vad mån andra personer, som genom utövning av tjänst eller yrke icke kunna personligen inställa sig vid valförrättningen, än de som äro i utskottets förslag upptagna, ävensom personer, som av sjukdom eller lyte äro förhindrade att inställa sig, må få rätt att insända valsedel och därigenom utöva sin rösträtt.

Herr vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Bengtsson i Norup. Ja, då herr Vennerström säger, att det var en ödets nyck som gjorde, att utskottet kom till det resultat, som nu synes här föreligga, så får jag för min del säga, att det var en lycklig ödets nyck att så skedde. Jag tror riksdagen bör vara på det klara med att, då man skall ge rätt för några att utöva politisk rösträtt utan personlig inställelse, så får det ske endast i sådana fall, där personer av sina tjänsteåligganden eller av förrättning av särskild art äro hindrade att personligen inställa sig. Endast i sådana fall bör man ge denna rätt.

Om herr Vennerströms hemställan skulle bli av riksdagen bifallen, så skulle det ha till följd, att den ena gruppen efter den andra skulle begära att få denna rätt, den ena med starkare motivering än den andra, och då komma vi ut på det rena godtycket, och det skulle bli ständiga slitningar i riksdagen ifråga om den ena gruppen av medborgare efter den andra. Här skulle t. ex. en begäran komma för murare, som vistas i Stockholm, en annan för kullor, som uppehålla sig på skansen, en tredje för handels-

resande som äro uti på resor i landet o. s. v. o. s. v. Det skulle bli godtyckligt var man skulle sätta gränsen, och följden skulle bli, att, om man satte en gräns, som man ansåg innebära en lycklig lösning, så skulle en grupp, som stod gränsen nära, komma med samma berättigade krav, och då vore man, som jag nyss sade, ute på det rena godtyckets område.

Jag tror riksdagen gör väl i att här följa utskottet och begränsa rätten att utöva rösträtt genom insändande av valsedel endast till sådana fall, där det är omöjligt på grund av vissa omständigheter och åligganden att personligen inställa sig.

Herr Olsson i Kullenbergstorp. Herr vice talman, mina herrar. När jag åhörde den senaste talaren, som varnade för att utsträcka dessa undantagsbestämmelser och följa herr Vennerströms framställning, så tyckte jag just att hans tal innebar en kritik över utskottets yttrande. Ty utskottet har ju självt avskurit vissa grupper och därmed punkt. Utskottet har icke givit en bestämmelse, som skulle gälla för vissa medborgare i allmänhet under vissa förutsättningar, utan utskottet har klippt av vissa grupper och ingenting mer.

Jag anser mig böra påpeka, att den av mig väckta motionen huvudsakligen avsett konvalescenter, som efter genomgången sjukdom icke kunde gå ut och sådana som voro lytta. Jag tycker verkligen, att det icke är en riktigt upplyftande syn att se sådana personer under trängsel bäras fram till valurnan, vilket jag sett åtskilliga gånger förekomma. Jag tycker också, att, när man nu har uppgivit — och det har både riksdagen och Kungl. Maj:t gjort — uppgivit den gamla fordran: endast den, som personligen står vid urnan, får utöva inflytande vid valen; när man gått bort från den gamla, jag tror nästan jag kan säga övertron, att valen endast och allenast skola ske där, så är det sannerligen icke möjligt att förstå, vilka rysligt stora olyckor, som skulle inträffa, om nu några flera finge använda detta system och skicka in sina röstsedlar, när detta skedde på ett fullt betryggande sätt. Det är svårt att förstå, att detta verkligen skulle åstadkomma skada på något håll, eller vilka olyckor som kunde därav uppstå.

Nu har utskottet angivit skälet, varför det icke kunnat gå med på min motion. Jag undvek sorgfälligt att ange en viss metod, som skulle användas, då jag tydligt och klart visste, att man skulle falla över den metoden och på grund därav slå ihjäl förslaget. Utskottet har nu, såsom herr Vennerström redan framhållit, åberopat faran av obehörig påtryckning på osjälvständiga väljare. Att detta skäl är föga bärande, har ju redan av herr Vennerström blivit framhållet. För egen del vill jag verkligen säga, att skulle vi utesluta alla, som äro utsatta för påtryckning, från att rösta och betrakta dem som osjälvständiga, då fruktar jag, att väljarlederna komme att bli synnerligen glesa i vårt land. Jag tror ej det kan ligga något vidare allvar i detta. Jag kan nämligen ej finna ett sådant skäl bärande. Jag tror, att bland dem,

Ang.
ändringar i
riksdags-
ordningen
m. m.
(Forts.)

Ang.
ändringar i
riksdags-
ordningen
m. m.
(Forts.)

som äro behäftade med lyte eller genomgått sjukdom eller äro rekonvalescenter, det i all rimlighets namn finnes folk lika självständiga och lika kloka till att fatta, hur man skall rösta, som folk i allmänhet är. Och just därigenom, att man vill underkasta sig det besväret att inskicka sin valsedel, visar man väl tydligen, att man är intresserad, och att det här verkligen gäller folk, som vill göra något och verka för sina ideer.

Jag kan således helt naturligt icke alls finna att utskottet har lyckligt skilt sig från frågan. Ty nog äro dessa, som det här gäller, lika berättigade som de, som utskottet har släppt fram till denna rätt, att få inskicka valsedlarna. Herr Vennerström har ju också påpekat olika sidor av denna sak och hurusom man redan kan anses hava rivit upp gärdet. Vid sådant förhållande synes det mig verkligen icke alls orimligt, om man säger, att utskottets behandling av min motion visar, att utskottet icke haft sinne för konsekvenserna, när det gäller att utsträcka rösträtten till sådana, som nu enligt min mening obehörigt bliva förhindrade att skicka in sina valsedlar.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Möller. Herr talman! Jag måste ett ögonblick upptaga tiden med att något redogöra för, hur denna fråga egentligen legat i utskottet.

Om herrarna gå tillbaka till § 71 i vallagen, sådan den blivit föreslagen av utskottet, så finna herrarna, att där äro upptagna tre olika grupper, som få lov att avgiva valsedel utan personlig inställelse, nämligen militärer, sjömän och fiskare och över huvudtaget trafikpersonal. Emellertid förelåg inom utskottet ursprungligen ett förslag, som upptog även rallare, flottningsarbetare, montörer och personer, vilkas yrke kunde tvinga dem att under en valdag vara borta på grund av sin tjänst — ja hit hörde också handelsresande. Utskottet hade ursprungligen enats om att av dessa grupper skulle montörer åtminstone tillerkännas samma rätt som de tre grupper, som här blivit upptagna. Dessutom hade utskottet enats om en skrivelse i det syfte, som herr Olssons i Kulenbergstorp motion angav. Sedan blev saken emellertid tagen till ny behandling, och då blevo icke bara de förut strukna grupperna utan alla andra, med undantag av dem, som nu äro kvar i vallagen, borttagen. Det framställdes då ett yrkande, att man i stället för att införa bestämmelse härom i vallagen skulle i en skrivelse, som väsentligen innebar ett tillstyrkande av herr Olssons i Kulenbergstorp motion införa begäran om utredning även rörande andra grupper, som icke kunde inställa sig personligen vid valet. Då man emellertid på visst håll i utskottet icke var med om att på det sättet utvidga skrivelsen till att omfatta andra yrkesgrupper än dem, som äro upptagna i § 71, gjordes från vårt håll gällande, att man icke skulle skriva om någonting alls — det borde vara antingen eller — av det skälet närmast, att man obestriddligen

kan riskera det största missbruket av en tillåtelse att insända valsedel, då det gäller sjuka och lytta. För min personliga del står jag emellertid på den ståndpunkten, att varje röstberättigad person, som vare sig på grund av tjänst eller yrke — därför att personen ifråga av sin sysselsättning är tvingad att bo på annan plats än där han har sin valrätt — eller på grund av sjukdom uppenbarligen är förhindrad att delta i valet, bör tillerkännas rätt att insända sin valsedel, och det gäller för oss att skapa de garantier, som behövas mot missbruk av denna rätt. Det är min uppfattning, att sedan man berett möjlighet för vissa grupper att insända sin valsedel, kan man icke stanna bara vid de tre grupper, som här angivas av utskottet. Det kravet kommer med fullt berättigande att uppställas även av andra grupper, som på grund av sitt arbete icke kunna vara hemma under valdagen, att bli likställda med de tre här ifrågavarande grupperna. Att utskottet icke ansåg sig kunna taga med några flera berodde därpå, att man ville ha klart avgränsade grupper, men därför böra vi icke principiellt avvisa tanken på att även andra grupper kunna komma i åtnjutande av samma rättighet som de tre här nämnda. Det kräves naturligtvis en utredning, och det bör verkställas en noggran undersökning om, vilka grupper härvidlag böra ifrågakomma. När man funnit det, skall man försöka taga reda på vilka missbruk den föreslagna lagbestämmelsen kan leda till och så skapa garantier häremot. Därför är det berättigat, att man skriver till Kungl. Maj:t i överensstämmelse med herr Vennerströms reservation. Däremot anser jag, att skrivelsen icke bör inskränkas till att gälla sjuka och lytta, ty är man på det klara med, att det här gäller ett rättfärdighetskrav, skall det utsträckas till alla utan undantag, som kunna göra anspråk på denna rättighet.

Jag tillåter mig därför, herr talman, att yrka bifall till herr Vennerströms reservation.

Med herr Möller förenade sig herr *Branting*.

Herr von Sneidern: Herr talman, mina herrar! Jag intar en bestämd motsatt ståndpunkt mot den, som kommit till uttryck i de anföranden, vilka hållits av herrar Vennerström, Olsson i Kullenbergstorp och Möller. Jag tror icke, som herr Olsson i Kullenbergstorp yttrade, att det förhållandet, att man lättat på 24 § riksdagsordningen, så att icke personlig inställelse i varje fall kräves, skulle behöva leda till, att man öppnade slussarna för alla dem, som icke personligen kunde rösta, så att de kunde delta i valet genom att insända sin valsedel.

Om man ser på, hur denna fråga uppkommit, finna vi, att det har skett på grund av framställningar från en enträgen motionär, som härstammade från västkusten. Han framlade en motion i ämnet första gången 1902, och den upprepades nästan årligen till 1908, då den föranledde en riksdagsskrivelse. Hans motivering gick ut på, att vissa bestämda grupper, nämligen fiskare och sjö-

Ang.
ändringar i
riksdags-
ordningen
m. m.
(Forts.)

*Ang.
ändringar i
riksdags-
ordningen
m. m.
(Forts.)*

män och även järnvägsmän, icke skulle uteslutas från det politiska inflytande, som dem rätteligen borde tillkomma. Det har således icke varit den individuella rätten till röstning, som föranlett dessa yrkanden från riksdagshåll, utan det har varit vissa gruppers politiska inflytande, som utgjort det bärande motivet för ifrågavarande krav. I fullkomlig övensstämmelse med denna synpunkt, att det skulle vara dessa gruppers intressen, som skulle tillgodoses, står även ändringen av § 24, vilken avser, att gifta kvinnor skola kunna insända valsedlar genom sina män. Vad som gjort detta krav aktuellt och oemotståndligt är att man velat åstadkomma personlig röstning av landsbygdens kvinnor. Vid de tillfällen, då det förelegat framställningar och även beslut från kammaren beträffande utövandet av kvinnors rösträtt, har man i främsta rummet hållit sig till landsbygdens kvinnor, därför att man ansett, att för dem vore behovet störst av lättnad och deras krav i detta avseende vore det mest oavvisliga.

Man får sålunda se denna fråga från den synpunkten, att det är vissa gruppers intressen och inflytande, som skola tillgodoses, men man bör icke gå så långt, att man tänker på de individuella fallen. Att man här endast tagit med de allra mest i ögonen fallande grupperna utesluter icke, att man kan tänka sig, att det i framtiden kommer yrkanden även från andra grupper. Men att man skall uppmuntra detta genom att ingå med en skrivelse med begäran om utredning förefaller från min synpunkt vara fullkomligt överflödigt.

Vad sedan beträffar röstningen för de sjuka och lytta samt — enligt herr Olssons i Kullenbergstorp motion — även för de ålderdomssvaga, tror jag icke, att man kan, som herr Olsson i Kullenbergstorp gjorde, beskylla utskottet för bristande konsekvens i dess framställning, utan jag anser, att man bör skarpt skilja mellan gruppernas och de enskildas rösträtt. De sjuka kunna återfinnas inom alla grupper, inom alla klasser och partier. Det blir en utjämning av deras inflytande, som icke kan undvikas. Det är visserligen sant, att man nog i enskilda fall kan finna det synnerligen beklagligt, att en person icke får rösta, men man bör också taga i betraktande de olägenheter, som följa med en sådan undantagsbestämmelse, som här blivit föreslagen. En olägenhet är först och främst, att om det för vissa individuella fall skall göras undantag, måste det i varje sådant fall bli prövning av det laga förfallets berättigande. Om det gäller en sjuk, får man tänka sig, att det fordras läkarintyg för att avgöra, att en röstande icke kan personligen infinna sig, och till sist ankommer det på valför rättaren att pröva, huruvida ett sådant intyg är riktigt. Man kan förstå, att detta kan leda till utomordentligt valtrassel, och att en sådan individuell prövning i politiskt upprörda tider blir synnerligen betänkelig. Det redogjordes i utskottet för ett fall, visserligen extremt, men ett fall, som man påstod skulle ha förekommit, nämligen att i Norge, där den här ifrågavarande rätten att insända valsedel finnes, hela den politiska situationen vid ett

överklagande berodde på, huruvida en sådan röst skulle anses giltig eller icke. Var och en kan förstå, att detta är ett förhållande, som man icke gärna vill gå in på. Ävenså får man i detta fall taga i betraktande, att man härigenom skulle öppna möjlighet för ett fullmaktsfiske eller ett valsefelsfiske, som icke kan vara önskvärt. Det har påpekats att fullmaktsfisket varit synnerligen utvecklat och tagit sig mycket obehagliga former under de senaste landstingsvalen, och det har också påpekats, att detta förhållande blivit iakttaget på sjukhusen. Genom att då inskränka möjligheten att bedriva den form av valagitation, som nu är ifråga, till sjukhusen, skulle man skärpa det missförhållande, som under nuvarande situation blivit uppmärksammat. Jag tror därför, att det finns synnerligen starka skäl för att gå försiktigt fram på denna väg. De särskilda intressen, som av herr Olsson i Kullenbergs-torp framhållits, må vara än så behjärtansvärda; jag anser dock, att man bör inskränka antalet grupper, som medgivnas en undantagsställning, till det minsta möjliga.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag och avslag på det yrkande, som först framstälts av herr Vennerström.

Herr Vennerström: Herr talman! När jag hörde herr von Sneidern, kom jag att tänka på liberalernas vanliga anspråk på att vara talesmän för rättfärdighetskravet i politiken — de skulle ju utgöra rättfärdighetspartiet framför andra. Här argumenterar han konsekvent hela tiden mot den rättstanken, att då man ger rösträtt, skall man på samma gång bereda möjlighet att utöva denna rösträtt. Herr von Sneidern framhöll, att vissa politiska gruppers inflytande och intressen skulle vara det avgörande men alls icke rättssynpunkterna. Jag har velat inskräpa, att man härigenom flagrant syndar mot liberalismens egen rättfärdighetstanke. Vid fjolårets urtima riksdag var herr von Sneidern en av de främste, som i särskilda utskottet ville tillerkänna gifta kvinnor en speciell rätt till fullmaktsröstning vid sidan av den förut gällande fullmaktsröstningen. Men när det nu gäller sjuka och lytta, som icke kunna komma fram till valurnan, och därjämte särskilda yrkesgrupper, som icke kunna komma hem och delta i valet, anlägger han dessa strikta synpunkter mot rättskravet. Man bör då känna sig minst en smula förvånad.

Min vän herr Bengtsson i Norup, som yttrade, att vi gjort oss skyldiga till godtycke, rekommenderar jag att läsa utskottets egen motivering. Det är just utskottet självt, som i motiveringen klargör, att det är utskottet och herr Bengtsson, som konsekvent äro godtyckliga i sin ståndpunkt i denna fråga.

Herr Bengtsson såsom talesman för detta utskott kan läsa motiveringen på sid. 32. Därifrån hänvisar man till Kungl. Maj:t, som gjort gällande, att utskiljandet av vissa medborgargrupper, som böra komma i åtnjutande av den ifrågavarande rättigheten, i viss mån kan anses bliva godtyckligt. Där ha vi ordet »godtyck-

Ang.
ändringar i
riksråds-
ordningen
m. m.
(Forts.)

Ang.
ändringar i
riksdags-
ordningen
m. m.
(Forts.)

ligt», herr Bengtsson! Gå vi sedan över till sid. 33, så skriver där utskottet självt: »Huru stadgandena därvid än formuleras, måste det visserligen inträffa, att ett visst godtycke kommer att vidlåda desamma». Aterigen står här »godtycke», herr Bengtsson! Sedan vända vi på bladet till sid. 34, där utskottet säger på följande sätt: »Av vad som ovan anförts framgår, att utskottet icke förväntar, att den sålunda gjorda uppräknigen täcker alla de fall, där visst fog för medgivande av röstning kan anses förefinnas». Där medger alltså utskottet självt: vi äro godtyckliga. Och sedan kommer herr Bengtsson i Norup och säger, att vi äro konsekventa själva, men för all del, reservanten och hans meningsfränder, de äro synnerligen godtyckliga. Nej, med stöd av utskottets motivering vill jag draga den slutsatsen, att vi äro konsekventa, då vi vilja hänskjuta till utredning de slag av yrken, som icke blivit i detta utskottsbetänkande medtagna, liksom fallet också är med sjuka och lytta.

Sedan har herr Bengtsson i Norup vidare yttrat, att det var en lycklig ödets nyck, att man icke gick på reservationens linje. Jag vill visserligen erkänna, att man vid en okulärbesiktning kan finna, att herr Bengtsson i Norup med sin eloquentia corporis, sin kroppens robusta värtalighet, ger antydning om en synnerligen förträfflig hälsa; men det skulle dock kunna inträffa, att herr Bengtsson i Norup skulle kunna råka ut för en automobilolycka eller en järnvägsolycka, blivit lytt — det kan inträffa, jag hoppas det icke, men så kan ske. Om så skulle inträffa, skall jag sedan återkomma för att efter den händelsen ställa den frågan till herr Bengtsson: var det verkligen en så lycklig ödets nyck, att man beslöt sig för att icke låta de sjuka och lytta, när de själva icke kunna komma fram till urnorna för att avge sina valsedlar, få rätt att insända desamma? Jag misstänker, att i detta supponerade fall äro herr Bengtsson och jag på samma linje, men varför vänta tills herr Bengtssons egna intressen kunna få honom på samma linje som jag?

Jag tillåter mig att från mina utgångspunkter yrka bifall till min reservation.

Herr von Sneidern: Blott ett ord till herr Vennerström, som med sedvanlig falsk patos angrep det parti, jag tillhör, eljest brukar det vara andra som han utväljer. Han framhöll, att jag under urtiman hade intagit en annan ställning till fullmaktsröstningen, än vad jag nu gör. Jag har redan vid ett föregående tillfälle deklarerat min ställning i detta fall. Då gällde det att få en ordning för de val, som redan ägt rum, men därtill tillkommer erfarenheten från de sista valen, som varit av den beskaffenhet att den föranlett en i viss mån ändrad ståndpunkt hos mig, och jag tror hos flera.

Herr Vennerström ansåg att jag icke har tillgodosett de rättskrav, som han med sådan styrka framhävde. Jag tror för min del, att det är ett verkligt rättskrav att se till, att alla möjlig-

heter finnas att icke något godtyckligt och obehörigt avgörande skall göra sig gällande vid valets förrättande och uträkning. Jag tror detta är ett lika gott rättfärdighetskrav som det av herr Vennerström framförda, vilket — trots sitt starka berättigande — måste vika för de praktiska förhållanden, till vilka jag hänvisade.

*Ang.
ändringar i
riksdags-
ordningen
m. m.
(Forts.)*

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det av herr Vennerström under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, till följd varav nu uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

Den, som vill att kammaren bifaller första särskilda utskottets hemställan i punkten 4) av utskottets förevarande utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Vennerström under överläggningen framställda yrkandet.

Voteringen utvisade 104 ja mot 71 nej, vid vilken utgång kammaren således bifallit utskottets hemställan.

Punkten 5:o).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 4.

Å föredragningslistan fanns härpå upptaget konstitutionsutskottets utlåtande, nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av §§ 54 och 56 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862, jämte en inom riksdagen i ämnet väckt motion.

*Ang. ändring
i förordningen
om kommunalstyrelse
i stad.*

Till konstitutionsutskottets handläggning hade kamrarna hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 278, däri Kungl. Maj:t, under åberopande av bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden den 21 februari 1919, föreslagit riksdagen att antaga följande

FÖRSLAG

till Lag om ändrad lydelse av §§ 54 och 56 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862.

Härigenom förordnas, att §§ 54 och 56 i förordningen om kom-

Ang. ändring
i förordningen
om kommunalstyrelse
i stad.
(Forts.)

munalstyrelse i stad den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 54.

I stad, där magistrat ej finnes, skall den för sådan stad särskilt tillsatta styrelse fullgöra de å magistraten ankommande bestyr och åligganden, om vilkas besörjande därstädes särskild föreskrift i lag eller författning ej meddelats.

Denna styrelse skall bestå av en kommunalborgmästare och minst två kommunalrådmän.

Reglemente för stadsstyrelse utfärdas av Kungl. Maj:t efter därom av stadsfullmäktige eller, där sådana ej finnas, av allmänna rådstugan upprättat förslag.

§ 56.

Ledamöterna i drätselkammaren utses, ibland kommunens röstberättigade medlemmar, av stadsfullmäktige eller, där sådana ej finnas, av allmänna rådstugan.

Sådant val sker, där två eller flera personer skola utses, proportionellt på sätt därom är särskilt stadgat, därest sådant äskas av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer valet avser, ökat med 1.

I stad, där magistrat ej finnes, må i reglementet för drätselkammaren kunna bestämmas, att drätselkammaren skall utgöras, utom av de särskilt valda ledamöterna, jämväl av kommunalborgmästaren eller, där sådan ej finnes, stadsstyrelsens ordförande såsom självskrivnen ledamot.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1920; dock att i stad, som erhållit stadsrättigheter tidigare än med ingången av nämnda år, skall, utan hinder av stadgandet i § 54 andra stycket, om stadsstyrelsens sammansättning gälla vad i reglementet för stadsstyrelsen är eller varder förordnat.

I sammanhang med denna proposition hade utskottet jämväl till behandling förehäft en till utskottet hänvisad, inom andra kammaren väckt motion, nr 383, av herrar *Fast* och *Johansson* i Trollhättan, däri hemställt, att riksdagen måtte besluta, att §§ 54 och 56 i förordningen om kommunalstyrelse i stad skulle erhålla följande ändrade lydelse:

§ 54.

I stad _____
— — — — — ej meddelats.

Denna styrelse skall bestå av en kommunal borgmästare och två kommunalrådmän.

Reglemente _____
— — — — — förslag.

§ 56.

Ledamöterna _____
— — — — — rådstugan.

Sådant val sker, — — — — —
 — — — ökat med 1.

I stad, där magistrat ej finnes, må i reglementet för drätselkammaren kunna bestämmas, att kommunalborgmästare eller, där sådan ej finnes, stadsstyrelsens ordförande äger rätt närvara och i överläggningarna men ej i beslutet deltaga.

Denna lag träder i kraft — — — — —
 — — — varder förordnat.

*Ang. ändring
i förordningen
om kommunalstyrelse
i stad.
(Forts.)*

Utskottet hemställde,

1:o) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke kunnat i oförändrat skick av riksdagen bifallas, måtte för sin del antaga följande

FÖRSLAG

till Lag om ändrad lydelse av §§ 54 och 56 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862.

Härigenom förordnas, att §§ 54 och 56 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 54.

I stad, där magistrat ej finnes, skall den för sådan stad särskilt tillsatta styrelse fullgöra de å magistraten ankommande bestyr och åligganden, om vilkas besörjande därstädes särskild föreskrift i lag eller författning ej meddelats.

Denna styrelse skall bestå av en kommunalborgmästare och minst två kommunalrådmän; dock att utan hinder härav i stad, som erhållit stadsrättigheter före den 1 januari 1920, om stadsstyrelsens sammansättning skall gälla vad i reglementet för stadsstyrelsen är eller varder stadgat.

Kommunalborgmästaretjänst tillsättes av Kungl. Maj:t bland de tre behöriga personer, som av stadens vid stadsfullmäktigeval röstberättigade invånare jämlikt av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser föreslagna blivit.

Reglemente för stadsstyrelse utfärdas av Kungl. Maj:t efter därom av stadsfullmäktige eller, där sådana ej finnas, av allmänna rådstugan upprättat förslag.

§ 56.

Ledamöterna i drätselkammaren utses, ibland kommunens röstberättigade medlemmar, av stadsfullmäktige eller, där sådana ej finnas, av allmänna rådstugan.

Sådant val sker, där två eller flera personer skola utses, proportionellt på sätt därom är särskilt stadgat, därest sådant äskas av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer valet avser, ökat med 1.

Ang. ändring
i förordningen
om kommunalstyrelse
i stad.
(Forts.)

I stad, där magistrat ej finnes, må i reglementet för drätselkammaren kunna bestämmas, att drätselkammaren skall utgöras, utom av de särskilt valda ledamöterna, jämväl av kommunalborgmästaren eller, där sådan ej finnes, stadsstyrelsens ordförande såsom självskriven ledamot.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1920.
samt

2:o) att den av herrar Fast och Johansson i Trollhättan i ärendet väckta motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

av herrar *von Geijer, Bellinder, Ekman, greve Henning Wachtmeister, Gustaf Gustafsson, Henrikson* och *Kahlström*, vilka yrkat att § 54 måtte få följande ändrade lydelse:

§ 54.

I stad etc. — — — — — ej meddelats.

Denna styrelse etc. — — — — — varder stadgat.

Kommunalborgmästaretjänst tillsättes av Kungl. Maj:t med fullmakt bland de tre behöriga personer, som av stadens vid stadsfullmäktigeval röstberättigade invånare jämlikt av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser föreslagna blivit; samt

av herr *von Mentzer*, som med instämmande av herr *Norman* avstyrkt bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde

Herr Norman: Herr talman! Som kammaren behagade finna har jag instämt i en vid utskottsutlåtandet fogad reservation. Då emellertid föredragningslistan för dagen är rätt respektingivande, skall jag icke uppehålla kammarens tid länge utan endast med några korta ord redogöra för det för mig avgörande, då jag ställt mig på den rena avslagsständpunkten.

Det framhålles i reservationen, att avsikten med denna lagstiftning synes vara såsom de sakkunniga själva uttryckt sig att »så att säga på experimentell väg pröva den nya stadsförfattningens praktiska värde». Detta experiment, som därjämte skulle vara av provisorisk natur, har jag ansett vara mindre lämpligt, enär det synes mig vara bättre att avvakta den revision av kommunallagstiftningen, som enligt utskottets egen utsago på sid. 5 i detta utskottsutlåtande kan anses vara snart förestående.

Det experiment, som här skall företagas, skulle såsom försöksobjekt ha dels landets mindre städer med egen jurisdiktion och de under landsrätt liggande städerna, dels åtskilliga i någon mån stadsliknande platser. Ifrån dessa olika platser ha emellertid uttalats betänkligheter mot föreliggande förslag. I fråga om stä-

der med egen jurisdiktion, har det rått och råder en allmän och livlig ovilja mot ett försök att beröva dem de fördelar, de för närvarande ha, och i fråga om de under landsrätt liggande städerna råda inom dessa betänkligheter mot det föreliggande förslaget, därför att detta, enligt de erfarenheter man vunnit på dessa platser, är ägnat att fördyra dessa städers förvaltningskostnader och beröva dem tillfällen att på bästa sätt tillgöra sig sina förnämsta arbetskrafter på det kommunala området.

Jag ber att få hänvisa de intresserade till den här fogade reservationen, och har jag på de grunder, som i denna fått sitt uttryck och som jag i viss mån här refererat, gått på den rena avslagslinjen, och jag ber, herr talman, att få yrka avslag på föreliggande framställning.

Häruti instämde herrar *Räf* och *Johanson* i Huskvarna.

Herr *Sommelius*: Herr talman, mina herrar! Den lagstiftning, som här föreligger, inger även mig farhågor i mycket hög grad. Jag har i många år deltagit i kommunalt arbete och det smärtar mig att få se, att kommunal verksamhet, som hittills varit dikterad av en oegennyttig och intresserad strävan att föra våra stadssamhällen framåt, för framtiden skall skötas och ledas av ämbetsmän och bliva en byråkratisk institution. Det kan visserligen sägas, att det f. n. icke är fråga om en lagstiftning i större omfattning än att den skulle tillämpas på städer, som ligga under landsrätt. Så långt är detta visserligen sant; men när man en tid experimenterat så tar jag för givet, att man kommer att i fortsättningen tillämpa den lag, som vi i dag skola antaga även på städer, som ha egen jurisdiktion. Detta söker man visserligen bestrida men i varje fall ligger det nära till hands och redan föreligger förslag till sådan omgestaltning av städernas styrelse. Under alla förhållanden anser jag, att om man skall lagstifta i frågan, skall man göra det grundligt en gång för alla och icke genom lappverk sätta nya klutar på det gamla kläde, som heter svensk kommunalförordning, och som sedan år 1862, oaktat sina stora bristfälligheter, oaktat de motsägelser den lider av, dock har fungerat på ett för våra stadssamhällen synnerligen lyckligt och gynnsamt sätt. Det vore att beklaga, om detta oegennyttiga samhällliga arbete genom förslaget i fråga, under förutsättning dock att det föres vidare fram i våra stadssamhällen, skulle leda dithän, att det intresse, som hittills dikterat arbetet för det kommunala livet, lede en ohjälplig skada.

Det är icke ofarligt att underskatta levande intressen, som visat sig så effektiva, som de visat sig i våra stadssamhällen. Jag skulle för min del beklaga, om de i någon mån skulle skadas.

Jag vill vidare anmärka, att om man nu ville göra en viss ändring i ifrågavarande avseende, borde man åtminstone hava anlitat personer, som varit verkligt intresserade för frågan. Jag syftar närmast på, att de stadssamhällen i vårt land, som ligga

Ang. ändring
i förordningen
om kommunalstyrelse
i stad.
(Forts.)

Ang. ändring
i förordningen
om kommunalstyrelse
i stad.
(Forts.)

under landsrätt, skulle fått tillfälle att yttra sig i saken. Nu ha uttalanden visserligen inhämtats och hela kommittéarbetet fullgjorts av tvenne borgmästare jämte en sekreterare i Svenska stadsförbundet, av vilken man i allmänhet, att döma av hans framträdande i magistratsfrågan, icke kan vänta sig något annat än att han önskar kommunala stadssamhällen underkastade borgmästare och magistrat. Men de som mest beröras av frågan, de mindre städerna, parterna i målet, dem har man glömt. I detta fall skulle det bliva icke mindre än en borgmästare och två radmän, som skulle styra vissa mindre samhällen. Det är knappast troligt, att våra små samhällen kunna betala en så dyrbar uppsättning för en befattning, vilken hittills kunnat bestridas måhända genom en tjänsteman.

Den som lever får se. I varje fall skall jag tillåta mig att påpeka, att det varit lämpligt att under dessa omständigheter ägna alla kommunalförordningarna en grundlig »revision», för att använda ett ord, som ger uttryck åt vad jag vill ha sagt.

Jag erinrar om, att vår kommunalförordning av 1862 är full av motsägelser. Paragraf 1 i förordningen om kommunalstyrelse i stad, som tillförsäkrar stadsförvaltningen fri rätt att ordna stadens egna hushållsangelägenheter eluderas fullständigt av en mångfald andra paragrafer i den nuvarande förordningen.

Enligt paragraf 48 t. ex. äger magistraten att tillsätta de vid stadsförvaltningen behövliga tjänstemän och betjänte. Hur skall magistraten kunna göra något sådant? Det är ju i det närmaste omöjligt i särskilt städer, som kunna ha behov av ett hundratal tjänstemän för sin förvaltning. Hur skall magistraten kunna handhava en så orimlig uppgift.

Enligt 49 § skola alla av stadskommunen tillsatta särskilda styrelser i och för sin förvaltning stå under magistratens överinseende. Drätselkammaren, alla styrelser, och kommunala verk skola alltså stå under magistratens överinseende. Hur skall magistraten kunna uppbära en sådan jättebörd, åtminstone i nuvarande för kommunerna arbetsfyllda tid?

I § 55 föreskrives, att förslag till reglementet för drätselkammaren skola upprättas av magistraten. Men hur skulle denna kunna utföra detta uppdrag som kräver kännedom om denna myndighets minsta arbetsuppgifter.

Enligt § 60 åligger det magistraten att med ledning av de från drätselkammaren infordrade upplysningar årligen uppgöra ett utgifts- och inkomstförslag. Jag frågar: hur kan man tänka sig, att det skulle vara möjligt, att en magistrat i en stad av normal omfattning skulle kunna utföra ett sådant jättearbete? De respektive utgifts- och inkomstförslagen måste uppgöras av de särskilda styrelser, som staden kan hava tillsatt, och de lämnas sedan till magistraten, varefter de antvordas till stadsfullmäktige för granskning och godkännande. Magistraten har dem endast övergående i sin hand för att transportera dem vidare.

Enligt § 74 skall förslag, som bör underställas Kungl. Maj:ts

nådiga prövning, av magistraten, åtföljt av dess underdåniga utlåtande i ämnet, insändas till Konungens befallningshavande. Ja, ingen stadsfullmäktigeinstitution i Sveriges land får skriva direkt till Kungl. Majt.

Ang. ändring
i förordningen
om kommunalstyrelse
i stad.

(Forts.)

Efter denna lilla axplockning har jag velat påpeka, att en revision av kommunalförordningarna är i sanning av behovet påkallad. Det hade varit nyttigt, om man, på samma gång tagit denna del av ärendet i överbägande i samband med den magistratsförvaltning som man i dag vill presentera de små samhällena, samt därjämte tagit hänsyn till värden av ämbetsmannastyrelse. Det finnes redan nu alldeles tillräckligt av denna. För övrigt kan man fråga: vad innebär ordet »stadsstyrelse»? Man skulle säkerligen hava anledning förmoda att stadsstyrelsen i många fall står över stadsfullmäktige och är överordnad all annan myndighet. Så lär dock icke vara förhållandet, fastän det kanske på många ställen tillämpas så. I varje fall är det dock stadsstyrelsen, som har det närmaste överinseendet över förvaltningen och sålunda borde subordnera under stadsfullmäktige, ehuru man ofta kan tvivla därpå.

Jag skall i detta sammanhang be att få framföra ett par synpunkter, i den fråga som föreligger. Jag ber herr talman ursäkt mig, om mitt anförande blir långt, men jag kan icke underlåta att fästa uppmärksamheten på, att Eslövs kommun inlagt de allra skarpaste protester mot varje försök att tillämpa kommunalförordningarna enligt det förslag, som här föreligger. Det säges sålunda »För den kraftiga och sunda utveckling vårt stadssamhälle erhållit under de år, som förflutit efter år 1862, hava vi uteslutande att tacka det rika initiativ, som varit tillfinnandes hos lekmannaelementet och som icke låtit sig hejdas av någon juridisk formalism». Någoting dyligt kan man i sanning säga icke blott om de städer som ligga under landsrätt, utan även om dem, som ha egen jurisdiktion. Om det nu föreläge några avgörande skäl för en motsatt ståndpunkt, vore saken klar, likaså, om man kunde påvisa, att våra städer missbrukat det förtroende som givits dem, om de över hövan skuldsatt sig, så att de icke kunde bära sina bördor. Men detta har icke varit fallet. Fastmera kan det å andra sidan sägas att *staten* ingalunda lättat deras bördor. Kristiden bär vittnesbörd om, huru betungade städerna varit och hur offervilligt och beredvilligt de burit vad som under kristiden ålagts dem. Det är dessutom så, att man på städerna ställt så många andra speciella krav. Jag vill särskilt påpeka, att den institution, som är avsedd att förmedla hela vårt lands import och export bekostas av stads- samhällena uteslutande utan något bidrag från statens sida: jag åsyftar hela vårt dyrbara hamnväsende. Det förhåller sig icke på det sättet att skötseln av hamnväsendet är en blott kommunal angelägenhet; nej, den är en statlig angelägenhet, det är staten som har den största fördelen av att genom hamnarna få till stånd export och import till förmån för hela landets handel och

Ang. ändring i förordningen om kommunalstyrelse i stad. (Forts.)

produktion och genom dem införas varor för den konsumtion, som får tagas från andra länder.

Det finnes nu visserligen sådana samhällen, som erhållit lån av staten, till exempel Trälleborg, som om jag minns rätt, erhöll 100,000 kronor, såsom lån eller vederlag för hamnbyggnad med anledning av förbindelsen Trälleborg—Sassnitz. Ett annat exempel är Göteborg, som för sin torrdocka erhållit statsunderstöd samt för ungefär 50 år sedan gavs ett lån å 100,000 kronor. Men det är i varje fall ringa bidrag i förhållande till hamnarnas stora betydelse för landet i sin helhet.

Städerna hava så vitt jag kan se, icke visat sig behöva någon effektivare kontroll över sina förvaltningsåtgärder och sin administration, än de för närvarande ha. Jag fruktar grekerna, även då de komma med skänker, och jag fruktar den gåva, som man att börja med har avsett för mindre städer, men som skall bliva framtidens stadsförvaltningssystem — ett nytt ämbetsverk, förmanligt avlönat och maktförsett i proportion därtill. Strider i våra samhällen mellan magistrat och andra kommunala myndigheter vore det önskvärt, om man så vitt möjligt ville undvika. Jag skulle vilja föredraga mera av den skrivelse till Svenska stadsförbundets kongress, varigenom den lilla staden Eslöv försöker skjuta ifrån sig det vackra erbjudande, som utskottet formulerat i sitt betänkande. Men jag vill ej trötta kammaren med något ytterligare anförande.

Jag önskar slutligen fästa uppmärksamheten på, att bland reservationerna finnes en, avgiven av herr von Geijer m. fl., som vill ytterligare betrygga detta magistratssystem genom att föreslå, att kommunalborgmästaren under kunglig fullmakt skall förvalta sitt ämbete. Under andra omständigheter anse dessa reservanter icke, att denna organisation är för städernas ämbetsmässiga förvaltning tillräckligt betryggande.

Så kommer en reservation av herr von Mentzer, vari herr Norman instämt, och däri drager man den enda rätta slutsatsen av förslaget verkningar och yrkar, att utskottet måtte avstyrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition. Jag förstår väl, att regeringen velat gagna den sak, som propositionen äsyftar, men jag fruktar, att detta blir till skada i stället för till gagn. Och jag har den uppfattningen, att man kan ordna administrationen på annat sätt än genom tillsättande av ämbetsverk. Tänk, hur många kommunalborgmästare och rådmän vi skulle få i städer med 50,000 eller 100,000 innevånare, t. ex. Malmö och Göteborg. Det bleve betydliga avlöningsstater och dyr förvaltning. Stadssamhällena skulle berövas det initiativ, som de behöva ha för sin utveckling och allt intresse skulle domna bort under ett byråkratiskt styrelsesätt.

I denna fråga hava inga städer blivit hörda, inga kommunalmän heller åtsporda, vilket är till skada, ty det kunde ha kommit fram flera dylika uttalanden som det från Eslöv, varav jag föredrog några rader. Intresset för denna lagstiftningsåtgärd hade nog avsvannat, och jag är övertygad om, att man därmed hade

gagnat våra samhällen. Herr Johansson i Trollhättan, motionären i frågan, skulle helt säkert icke varit obenägen att gå med herr v. Mentzers reservation, men han har anspråklöst nöjt sig med en liten ändring av förslaget, åsyftande att i någon mån begränsa magistratsförslaget.

Ang. ändring i förordningen om kommunalstyrelse i stad.

(Forts.)

Herr talman, jag hemställer om bifall till den av herr von Mentzer med herr Normans instämmande gjorda framställningen om avslag å förslaget i fråga.

Herr Fast: Herr Talman! Jag skall villigt erkänna, att den proposition, som här avses, är betydligt mera sympatisk till sin utformning än det betänkande, som avgivits av de sakkunniga, och jag skall ej heller göra någon erinran mot de ändringar, som utskottet vidtagit i propositionen, vilka först och främst avse tillsättandet av borgmästare. Jag har intet att erinra däremot. Däremot är det ifråga om ett par andra punkter, där jag tillsammans med herr Johansson i Trollhättan avgivit en motion, och det rör förändring av §§ 54 och 56. Utskottet har icke ansett sig kunna tillstyrka de förändringar, som vi där föreslagit, utan har lämnat vårt förslag utan avseende.

I § 54 har begärts, att ordet »minst» skulle utgå. Ordet »minst» i detta sammanhang betyder, att man skulle med avseende å vissa fall få sig pålagt i vissa städer en organisationsform, som skulle omfatta ej blott en juridiskt utbildad borgmästare utan även en juridiskt utbildad kommunalrådman. Enligt reglementet har man dessutom tänkt sig två lekmän. Jag hemställer till kammaren, om en sådan sammansättning kan vara demokratisk och lämplig. Då man ser, att den ene av juristerna, ordföranden, har utslagsröst, då jämkning ej kunnat åstadkommas, får man den uppfattningen, att lekmännens inflytande blir ytterst obetydligt, och jag vill påminna om, vad här sagts av herr Sommelius, att det ingalunda blir någon billig apparat, där denna organisationsform skall tillämpas. Jag tror dessutom, att något behov av två jurister för sådana städer icke föreligger. Det behov av jurister, man har i städerna, har man redan sökt tillgodose på alla punkter. Man har infört stadsombudsmannainstitutionen och ordnat det så, att man har en juridiskt utbildad rådgivare, som är sekreterare, i olika nämnder och styrelser och statsfullmäktiges sekreterare, men man har ej velat gå med på, att denne jurist skulle deltaga direkt i det kommunala förvaltningsarbetet. Det är av den anledningen att vi ha trott att hela denna organisationsform, som omförmåles i reglemente nr 3, borde bortfalla, som vi gjort denna hemställan. Nu kan man göra den erinran, att detta förslag icke lämnar betydande garantier för att det kunde bli två jurister och en lekman, men jag hemställer till kammaren, om någon tror det möjligt att göra en mot demokratiska principer så stridande institution, som att det skulle bli två jurister och en lekman. Varje tanke därpå är väl utesluten.

Ang. ändring
i förordningen
om kommunalstyrelse
i stad.

(Forts.)

När man sedan kommer till paragraf 56, har man desavouerat de sakkunnigas utlåtande, då man i vissa avseenden frångått självskrivnheten för kommunalborgmästaren eller statsstyrelsens ordförande att vara ledamot av drätselkammaren även såsom dess ordförande. Det är intet annat än gott att säga om, att man gjort en ändring av denna formulering men för min del — och jag tror att min uppfattning delas av de flesta städer, som här skulle komma i fråga — kan jag ingalunda vara nöjd med denna anordning utan anser, att man bör kräva, att borgmästaren icke skall få deltaga i det kommunala förvaltningsarbetet. Man har utgått från, att detta ingalunda kan vara ägnat att vara till bätnad för städernas förvaltning och för skötandet av borgmästarämbetet eller ordförandeskapet i stadsstyrelsen på ett riktigt och praktiskt sätt. Jag ber att få hänvisa till vår motivering som utskottet varit vänligt nog att bifoga betänkandet, och som ligger till grund för motionen. I denna ha vi givit uttryck för de farhågor, som vi hysa för, att kommunalborgmästaren eller stadsstyrelsens ordförande skall inblanda sig i det kommunala förvaltningsarbetet. Jag tror ock att vi kunna vara överens om, att detta i de flesta fall skulle leda till, att borgmästaren bleve tvungen att deltaga i det kommunala politiska arbetet, vilket i ytterlig grad skulle försvåra hans uppdrag, som borgmästare eller stadsstyrelsens ordförande. Och det skulle vid vissa tillfällen kunna hända, att han bleve tungan på vågskålen, när intet politiskt parti hade majoritet i drätselkammaren. För min del får jag säga att man bör här intaga den ståndpunkten, att man är principiell motståndare till dessa personers indragande i den kommunala förvaltningen. Ty det är ej ägnat att gagna städernas utveckling och försvåra därjämte för borgmästaren skötande av hans uppdrag, inverkar ofördelaktigt på städernas förvaltning, vartill kommer att en byråkratisering av det hela skulle åstadkommas. Jag ber att få hänvisa till det uttalande, som gjorts t. ex. av länsstyrelsen i Jönköpings län, där man säger, att ett sådant förfarande att man skulle uppbringa en sådan person, som i frågasatts vore liktydigt med, att man skulle skaffa ett kommunalt faktotum, som man icke utan stora kostnader kunde erhålla å där man betvivlar möjligheten att erhålla så kompetenta personer, som ifrågasatts. Jag tror, att, om man vill läsa igenom de yttranden, som avgivits från de olika städerna, blir man, som Herr Sommelius anförde, synnerligen kylig mot lagförslaget.

På grund av att det icke förefinnes någon möjlighet att nu vinna beaktande av de synpunkter vi framfört i motionen, tvingas jag att förena mig i avslagsyrkandet. Jag, tror, att jag kan göra det utan att därmed åstadkomma någon skada. Ty det är att märka, att dessa förslag icke framsprungit ur något verkligt behov för städerna och icke från deras sida varit något önskemål. Man får sig här förelagd bit för bit delar av den stora processreformen, som skulle tvingas på de olika städerna, men jag tror, att det ej skulle skada, om vi hade någon reda på hurudant det stora

förslaget skall bli. Och man har däri fått stöd i utskottets motivering, där det säges, att för städer med egen jurisdiktion bör frågan lösas i sammanhang med processreformen. Varför då nödgas taga denna lilla smula då allt det andra kvarstår och även detta bort behöva omarbetas och bliva föremål för fullständig omläggning vid en kommande tidpunkt? Jag tror därför, att man med lungt samvete stödd på den mening, som företrädes av folk i städerna, där reformen ifrågasatts, kan gå på avslag och invänta den stora reformen, som ej synnerligen länge kan låta vänta på sig. Jag ber sålunda, herr talman, att med dessa ord får yrka bifall till den av herr von Mentzer m. fl. avgivna reservationen.

*Ang. ändring
i förordningen
om kommunalstyrelse
i stad.
(Forts.)*

Med herr Fast förenade sig herr *Johansson* i Trollhättan.

Herr Larsson i Västerås: Herr talman! Den förste talaren började sitt anförande med att han skulle fatta sig kort med hänsyn till den långa föredragningslista vi ha i dag. För min del skall jag följa hans exempel i det avseendet. Men jag måste ju säga några ord med anledning av de anmärkningar, som här förts fram från åtskilliga talare mot utskottets förslag.

Det förslag, som här föreligger, avser ju att i de städer, varom det här är fråga, söka åstadkomma en bättre ordning ifråga om förvaltningen. Det avser också att söka åstadkomma denna bättre ordning med iakttagande av att kommunerna skulle som hittills få bibehålla sin frihet och självbestämmanderätt i största möjliga omfattning. Jag kan icke underlåta att erinra om att från sakkunnigt håll med styrka framhävts, att behovet av att få denna förvaltning bättre ordnad är synnerligen trängande, då det i vissa samhällen är rätt bedröfligt ställt i förvaltningsavseende. Man kan naturligtvis även härvidlag konstatera, att det finns berömvärda undantag, där ingenting är att anmärka mot förvaltningen. Jag vill säga gentemot herr Norman — och i viss mån kan jag däri också inbegripa herr Sommelius — att här är ju alls icke fråga om att tvångsvis tillämpa dessa bestämmelser på de städer, som redan nu ha erhållit stadsrättigheter. Utan vad här främst är fråga om, är att för framtiden söka ordna stadsförvaltningen i de städer, som efter den 1 januari 1920 komma att erhålla stadsrättighet. För de städer, som erhållit stadsrättighet före den 1 januari 1920, står det fullständigt öppet att begagna sig av de här föreliggande formerna eller icke. Det är fullständig frihet för dem att använda de former de för närvarande ha, om de finna, att dessa äro för deras del fördelaktigare, än vad det skulle bli, om de skulle acceptera någon av de här ifrågasatta formerna. För att ytterligare och bestämdare understryka detta, har utskottet överfört detta stadgande från övergångsbestämmelserna, där det var intaget i den kungl. propositionen, till § 54 i lagen, där det först talas om att stadsstyrelsen skall bestå av en kommunalborgmästare och minst två kommunalrådmän, och sedan heter: »dock att utan hinder härav i stad, som erhållit stadsrättigheter före den 1 januari

Ang. ändring
i förordningen
om kommunalstyrelse
i stad.
(Forts.)

1920, om stadsstyrelses sammansättning skall gälla vad i reglementet för stadsstyrelsen är eller varder stadgat». Här är alltså uttryckligen fastslaget, att det icke gäller sådana städer, som före den 1 januari 1920 erhållit stadsrättighet. Härmed faller salunda både herr Normans och i stor utsträckning även herr Sommelius argument mot det här föreliggande förslaget.

De farhågor, som herr Sommelius uttalade, nämligen, att man genom antagande av detta förslag skulle få infört vissa ämbetsverk, som skulle vara onödiga, äro enligt min mening ganska mycket överdrivna. Jag tror för min del, att de icke komma att besanna sig. Vad gäller stadsförvaltningen i allmänhet, torde herrarna ha observerat, att den frågan föreligger icke nu i detta sammanhang, utan det är en sak, som riksdagen senare blir i tillfälle att taga ställning till, då det blir fråga om genomförande av den stora processreformen. Då torde den frågan komma upp, och då torde riksdagen bli i tillfälle att taga ställning till den saken.

Jag tror också, att de farhågor, som herr Fast här gav uttryck åt, likaledes äro i hög grad överdrivna. Herr Fast och herr Johansson i Trollhättan ha i sin motion påyrkat den ändringen i § 54, att ordet »minst» skulle utgå och att således det stycke, som lyder: »Denna styrelse skall bestå av en kommunalborgmästare och minst två kommunalrådmän», i stället skulle lyda: »Denna styrelse skall bestå av en kommunalborgmästare och två kommunalrådmän.» Motionärerna anse, att om man tager bort detta ord »minst», skall man därmed i viss mån ha vunnit en garanti för att lekmannelementet skall erhålla tillräckligt inflytande på stadsförvaltningen eller inom stadsstyrelsen. Ja, jag måste säga mig, att det kan icke finnas något skäl för att ändra paragrafen i denna del, för att nå det syfte, som motionärerna vilja vinna. Det vore väl orimligt, om man genom en bestämmelse i paragrafen skulle säga ifrån, att om en sådan stad, varom här är fråga, skulle önska i sin stadsstyrelse insätta t. ex. tre kommunalrådmän, så skulle detta förbjudas, vilket blir fallet med en sådan formulering, som motionärerna här föreslagit. Det torde man väl ändå icke kunna anse vara lämpligt.

Vad sedan rör lekmannelementet, så ber jag att få fästa herrarnas uppmärksamhet på vad utskottet har framhållit beträffande ett av förslagen till reglementen, som här föreligger i den kungl. propositionen, nämligen det reglemente, som avser »stad med kommunalborgmästare och lagfaren kommunalrådmän». Där har utskottet ställt sig på en annan ståndpunkt än Kungl. Maj:t. I stad, där en kommunalrådmän skall vara lagfaren, måste enligt propositionen det för sådan stad avsedda reglementet även kommunalborgmästaren ha juridisk utbildning. Här skulle det alltså enligt detta reglemente bli på det sättet, att både kommunalborgmästaren och en rådmän skulle vara juridiskt utbildade. Nu säger utskottet beträffande detta: »Enligt utskottets uppfattning bör, i likhet med vad fallet är enligt reglementet för stadsstyrelse utan lagfaren kommunalrådmän, även i nyssberörda fall till kom-

munalborgmästare kunna utses person, som under längre tids utövande av allmän befattning ådagalagt sådant insikt och skicklighet, som Kungl. Maj:t på framställning av stadsfullmäktige prövar innebära kompetens till borgmästarbefattningen.» Här har utskottet sålunda för sin del uttalat den uppfattningen, att icke heller i en sådan stad, där det skulle tillämpas ett reglemente med en lagfaren kommunalrådman, skulle behöva väljas en borgmästare, som är jurist, utan man skulle kunna taga en person, som inom den kommunen hade visat, att han har insikter i den kommunala förvaltningen. Och om han i övrigt befinnes lämplig och de röstberättigade uppfört honom på förslaget, så skulle han mycket väl kunna utses till borgmästare. I syfte att vinna en säker garanti, för att Kungl. Maj:t vid utseendet av kommunalborgmästare icke skulle kunna gå utanför det förslag, som kommunens röstberättigade medlemmar genom allmän omröstning hade uppsatt — ty, som herrarna finna, skall även i det här fallet Kungl. Maj:t utse en kommunalborgmästare bland tre av kommunen genom allmän omröstning på förslag uppsatta personer — har utskottet, då det för sin del ansett denna bestämmelse vara av synnerlig vikt, företagit den ändringen i Kungl. Maj:ts proposition, att denna bestämmelse, som enligt propositionen skulle intagits i reglementena, också har införts i § 54 i lagen.

Jag tror sålunda, att beträffande den sidan av herrar Fast och Johanssons motion man icke behöver hysa några som helst betänkligheter gentemot utskottets förslag.

Jag övergår sedan till den andra delen av motionen, vari det påyrkas, att det skulle stadgas i § 56, att en stad i sitt reglemente för drätselkammaren icke skulle kunna bestämma, att kommunalborgmästaren skulle vara självskrivnen ledamot av drätselkammaren. Detta vilja motionärerna förhindra, även om en stad skulle anse det fördelaktigt. Utskottet har beträffande denna del av motionen framhållit följande:

»Att i enlighet med motionen giva denna paragraf en lydelse, som skulle förhindra, att i reglemente för drätselkammaren i stad, vilken så önskade, kunde föreskrivas, att kommunalborgmästaren eller stadsstyrelsens ordförande skulle vara självskrivnen ledamot av drätselkammaren, torde icke kunna anses lämpligt.» Och sedan framhåller utskottet: »Att länsstyrelsen mot stads vilja skulle i reglementet för drätselkammaren införa, att kommunalborgmästaren (stadsstyrelsens ordförande) skulle vara självskrivnen ledamot av drätselkammaren anser utskottet lika litet kunna förutsättas som att länsstyrelsen skulle bibehålla en sådan bestämmelse mot stadens vilja.»

Motionärerna ha i sin motivering framhållit, att om en bestämmelse införes i ett drätselkamarreglemente, att kommunalborgmästaren skall vara självskrivnen, så torde det bli svårt att få bort en sådan bestämmelse. Jag vill då erinra om att om en stad, som har fått denna bestämmelse införd i sitt drätselkamarreglemente, kommer underfund med att den icke längre är lämplig

*Ang. ändring
i förordningen
om kommunalstyrelse
i stad.*
(Forts.)

Ang. ändring i förordningen om kommunalstyrelse i stad.
(Forts.)

att ha — de vilja icke längre ha kommunalborgmästaren som självskrivnen i drätselkammaren — och staden gör hemställen till länsstyrelsen att få denna bestämmelse borttagen ur reglementet, så är jag för min del övertygad om att länsstyrelsen icke kan vägra att följa stadens önskan i det avseendet. Sålunda föreligger icke heller här någon som helst fara i den riktning, som motionärerna ha tyckt sig finna en sådan.

Jag vill för övrigt tillägga, att här äro ju dessa bestämmelser lagda på det sättet, att kommunerna själva skola få föreslå, vilken form de vilja använda för sin förvaltning. Och man torde väl knappast kunna gå längre i det avseendet. Sista stycket i § 54 har nämligen följande lydelse: »Reglemente för stadsstyrelse utfärdas av Kungl. Maj:t efter därom av stadsfullmäktige eller, där sådana ej finnas, av allmänna rådstugan upprättat förslag». Här är det alltså städerna själva, som få upprätta förslag till reglemente, och jag kan icke föreställa mig annat än att Kungl. Maj:t, så långt det över huvud taget är möjligt, söker följa städernas önskan i här ifrågavarande avseende.

Jag kan sålunda för min del icke se, att de skäl, som här ha anförts emot utskottets förslag, kunna på något sätt vara avgörande och ännu mindre leda till ett avslag på förslaget.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Henrikson: Herr talman! Ett par av de föregående talarna ha börjat sitt anförande med att säga, att de skulle fatta sig kort med anledning av den långa föredragningslista vi ha framför oss, och jag skall också med hänsyn härtill inskränka mig till endast några få ord.

Vid detta betänkande äro ju fogade tvenne reservationer, den ena av herr von Mentzer med instämmande av herr Norman, som yrkar rent avslag på hela lagförslaget, och den andra av herr von Geijer m, fl., till vilka också jag anslutit mig, som yrka, att

kommunalborgmästartjänst skall tillsättas av Kungl. Maj:t med fullmakt bland de tre behöriga personer, som av stadens vid stadsfullmäktigeval röstberättigade invånare jämlikt av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser föreslagna blivit.

Om det har varit med mycket stor tvekan jag kunnat ansluta mig till detta förslag, så har jag däremot icke kunnat ansluta mig till bestämmelsen, att borgmästaren skall tillsättas utan Kungl. Maj:ts fullmakt. Utskottsmajoriteten har resonerat som så, att om en kommunalborgmästare efter en tid anses vara för sin befattning olämplig, skall man kunna utan vidare gå in till Kungl. Maj:t och begära hans entledigande. Det ligger nog en viss riktighet i det. Men jag undrar, om det icke kan leda till alltför farliga konsekvenser. Man vet, huru opinionerna gå fram och tillbaka. Folkgunsten är ingenting att bygga på. Den som i dag är populär och anses lämplig kan efter en kort tid, helst om det sättes igång litet agitation emot honom, vara lika impopulär och anses lika

olämplig. Nu är det ju så numera, att alla val ske efter politiska linjer, och man kan tänka sig, att det parti, som är i minoritet idag, är i majoritet en tid efteråt. Så bedrives det en agitation mot den förut tillsatte kommunalborgmästaren. Han anses då olämplig, förmodar jag. Och det kan hända, att det blir så pass stor majoritet, att man kan gå in till Kungl. Maj:t och begära hans entledigande.

*Ang. ändring
i förordningen
om kommunalstyrelse
i stad.
(Forts.)*

Jag har ansett denna sak synnerligen farlig, och jag tror det vore lyckligt, om kommunalborgmästaren finge en sådan ställning, att han vöre någorlunda tryggad och icke riskerade att bli entledigad, om han stötte sig med den ene eller den andre.

I denna kammare tror jag mig finna att det finnes en ganska allmän resonans för avslag på förslaget. För min del har jag inte kunnat gå med på rent avslag utan anslutit mig till Herr von Geijers reservation. Jag har emellertid just nu försport att första kammarens talman lär vägra framställa proposition på ett sådant yrkande. Under sådana förhållanden har jag inte annat att göra än att ansluta mig till dem som yrkat avslag.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman! Konstitutionsutskottets ärade ordförande har redan klart och tydligt utvecklat innebörden av detta lagförslag, och det tyckes icke vara behövt att tillägga synnerligen mycket till vad han sagt. Jag vill endast helt kort resumera, att meningen är att med bevarande av den kommunala självstyrelsen obeskuren bereda nyblivna städer lämpliga garantier för erforderlig reda och kontinuitet i deras förvaltning. Och detta tror man sig kunna göra på det sättet, att man lämnar dem tillgång till en anordning, som skulle göra det möjligt för stadsstyrelsen — vilken fortfarande måste finnas som ett statens organ i staden — att komma i närmare kontakt och livligare beröring med själva det kommunala arbetet. Detta är naturligtvis en fördel för stadsstyrelsen, som därigenom vinner ökad kompetens och erfarenhet. Men det blir också en fördel för det kommunala arbetet i dess helhet att på det sättet ständigt ha tillgång till de kunskaper, den rutin och den erfarenhet, som finnes hos stadsstyrelsen och i all synnerhet dess ordförande.

Nu har man emellertid på flere håll givit tillkänna en viss misstro mot denna anordning, oaktat den icke är avsedd att påtvingas kommunerna, utan huvudsakligen har karaktären av en utväg, som erbjuds dem, som vilja begagna sig därav. Man har uttalat farhågor för att anordningen skulle vara ägnad att åstadkomma alltför stark byråkratisering av stadslivet. Herr Fast har särskilt givit uttryck åt den meningen och uttalat, att det skulle vara stridande mot demokratiska principer, exempelvis att styrelsen skulle kunna bestå av två jurister och två lekmän. För min del får jag säga, att jag är alldeles ur stånd att fatta, varför det skulle vara odemokratiskt att ha två jurister och två lekmän i styrelsen. Det är ju icke alls nödvändigt, att så skall bli. Men om så skulle inträffa, så förstår jag icke, att det skulle bli ode-

Ang. ändring
i förordningen
om kommunalstyrelse
i stad.

(Forts.)

mokratiskt. Och jag förstår icke heller, varför det nödvändigt skall vara så, att en jurist skall vara en fara för formalistiskt betraktelsesätt och formalistisk styrelse. Det är visserligen sant, att det finns åtskilliga jurister, som under ensidig tjänstgöring i ett visst ämbetsverk förvärvat sig vana vid att behandla de ärenden, som förekomma, efter en viss schablon kanske något ensidigt och kanske utan behörig hänsyn till de skiftande förhållande, som kunna förekomma. Men det är visst icke en nödvändig följd därav, att en person har lagkunskap, att han också måste vara formalist. Jag skall tvärtom be att få uttala den bestämda meningen, att det många gånger visat sig, att när personer, som icke äro jurister, slå sig på att bli formalister, så äro de mycket värre än någon jurist kan vara. Jag bestrider således riktigheten det där allmänna omdömet, att jurister skulle mer än andra innebära en fara för formalism.

Herr Fast nämnde också, att för att kommunalborgmästare-ämbetet skulle kunna bli till nytta, måste kommunalborgmästaren vara ett verkligt kommunalt faktotum; men att det skulle vara omöjligt att utbilda honom till något så utmärkt. Jo, det är just meningen, att en kommunalborgmästare skall bli ett kommunalt faktotum, och det bör ej heller vara omöjligt om saken anordnas på rätt sätt. Det måste naturligtvis för staden vara en fördel att alltid ha till hands en person, som har mångårig erfarenhet i kommunens angeägenheter och med det förenar juridisk erfarenhet och kunskap. Och det synes mig vara en oberättigad pessimism, då man säger, att det skulle vara omöjligt att åstadkomma någonting sådant. Också har flertalet av de länsstyrelser, som yttrat sig över detta förslag, tvärtom uttalat, att det här vore icke blott en möjlig utan även en sannolikt mycket lämplig utväg att afhjälpa bristen på erforderligt samarbete mellan den administrativa myndigheten, stadsstyrelsen, och den kommunala förvaltningen i städerna.

Likaså nödgas jag bestrida herr Fasts påstående, att de nya städerna, fogderistäderna, i allmänhet skulle vara kyligt stämda mot reformen. I propositionen har redogjorts för vad flertalet av städerna sagt om de nuvarande förhållandena. I det ena fallet klagades över bristande administrativ skolning och ordning vid ärendenas handläggning, i det andra över formalism och byråkratisk likgiltighet för de kommunala ärendena, och i allmänhet öfver den brist på ämbetsmässig stadga vid förvaltningen av de grannliga och viktiga ärenden, som särskilt i polishänseende ankomme å stadsstyrelsen i folkrika och framåtgående industrisamhällen. Och från flera håll har man uttalat den meningen, att behovet av juridisk sakkunskap och av ämbetsmässigt organiserad administrativ myndighet skulle kunna väl tillgodoses genom antagande av ett förslag i den här riktningen.

Herr Sommelius inlät sig på en brett anlagd och ingående kritik av kommunalförordningen för städerna. Och herr Sommelius talade mycket vackert om det i vårt land inträngande ämbets-

mannasystemet, om städernas villighet att bära kristidens bördor, om de kommunala myndigheternas intresse och duglighet att fullgöra sina skyldigheter. Han talade om obehövligheten av effektivare kontroll över de existerande städernas förvaltning. Han talade om ämbetsmannaförtrycket i Sverige, om danaerna, som komma med skänker o. s. v. Jag måste giva konstitutionsutskottets ordförande rätt däri, att det där vackra anförandet till stor del rörde sig alldeles utanför den fråga, som här behandlas. Ty här är det icke fråga om att skriva om författningen vare sig för Hälsingborg eller de andra städerna, som redan ha sin förvaltning ordnad, utan här gäller det endast de samhällen, som i framtiden ämna bli städer. Och det är dem man har genom det här förslaget velat leda in på praktiska och lämpliga banor i början.

Vad nu konstitutionsutskottets föreliggande förslag beträffar, så har, som vi se, enighet inom utskottet icke kunnat ernås om det, i det att dels ett par ledamöter yrkat avslag på förslaget och dels några ledamöter från första kammaren velat få in i kommunalförordningen vissa enligt deras mening betydelsefulla stadganden. Nu har det emellertid försports, att talmannen i första kammaren anser sig grundlagsenligt förhindrad att meddela proposition på det senare reservationsyrkandet. Och sålunda har denna sak kommit i viss mån i baklås. För att emellertid vid denna sena tidpunkt av riksdagen åstadkomma ett beslut, om vars önskvärdhet man dock på de flesta sidor torde vara ganska ense, har det ifrågasatts, att reservanterna i första kammaren skulle helt och hållet avstå från sitt yrkande, under förutsättning att bägge kamrarna kunde enas om att i motiveringen rycka in några rader, som i viss mån skulle tillgodose det önskemål, som reservanterna ha uttalat. Detta skulle då vinnas, genom att på sidan 5 i utskottets utlåtande längst upp efter första stycket infogades följande rader: »Emellertid förutsätter utskottet, vidkommande de konstitutive delarna av de reglementariska bestämmelserna, att ändring därutinnan icke äger rum, med mindre riksdagen lämnats tillfälle att däröver yttra sig».

Jag har icke någon befogenhet att uttala mig om vad man från vänsterhåll inom utskottet kan ha att säga om det här tilläggsförslaget. För min personliga del får jag säga, att det synes mig icke på något sätt vara ägnat att åstadkomma någon opposition från vänsterhåll, ty här uttalas ju icke någonting annat än en förväntan, som antagligen Kungl. Maj:t skall taga hänsyn till, att riksdagen blir satt i tillfälle att yttra sig, för den händelse Kungl. Maj:t skulle vilja ändra de huvudsakliga grunderna för städernas reglementen, sådana de här i propositionen äro intagna. Det är en förväntan, som ju å ena sidan icke är obillig och å andra sidan i viss mån innebär en trygghet för att några större eller mer genomgripande förändringar på det här administrativa området icke alldeles oväntat komma att av Kungl. Maj:t genomföras.

Jag tillåter mig således, herr talman, att yrka bifall till kon-

*Ang. ändring
i förordningen
om kommunalstyrelse
i stad.*
(Forts.)

Ang. ändring i förordningen om kommunalstyrelse i stad.

stitutionsutskottets hemställen men med det tillägg i motiveringen som jag här uppläst.

(Forts.)

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet Schotte: Herr talman, mina herrar! Sedan konstitutionsutskottets ärade ordförande och den senaste ärade talaren utvecklat de synpunkter, som tala för det här framlagda förslaget, skall jag bara yttra ett par ord. Jag tror, att genom deras anföranden frågan blivit ställd i sin rätta belysning och att kammaren därigenom har kommit i tillfälle att bedöma, att det här förslaget varken är så farligt eller så revolutionerande eller i övrigt olämpligt, som en och annan förut framhållit. Enligt förslaget skall ju ifrågavarande reform på det sättet genomföras, att i kommunalförordningen endast göras några smärre ändringar, under det att övriga bestämmelser lämnas i de särskilda städernas reglementen. Och detta medför ju bl. a. den fördelen, att de olika städernas organ kunna ordnas i överensstämmelse med de skiftande förhållandena och önskningarna inom varje stad.

Vad jag egentligen skulle vilja varna för är den tanke på uppskov, som framskymtar i de avslagsyrkanden, som här väckts. Med avseende på den revision av kommunallagarna, varom herr Sommelius vitt och brett ordat, vill jag visserligen meddela, att man hoppas, att åtminstone de formella förbättringarna i kommunallagarna — för att bringa desamma i överensstämmelse med varandra — skola kunna någorlunda snart genomföras, och torde utredning om den saken under den närmaste tiden komma att igångsättas. Däremot är det naturligtvis en helt annan sak med den vittgående reform av kommunalförordningen, som från de större städernas sida påyrkats och som skulle syfta till att på ett helt annat sätt än hittills omlägga den kommunala förvaltningen i dessa städer genom förvaltningens överlämnande i stor utsträckning åt avlönade tjänstemän. Liknande är förhållandet med yrkandet på ändringar i landstingsförordningen för att åstadkomma fasta förvaltningsutskott o. d. Det gäller ju frågor, som kräva ganska stor uppmärksamhet, och det är tveivelaktigt, om vi kunna få fram dem till den tid, inom vilken de mera formella ändringarna i kommunallagarna måste äga rum.

Man har också hänvisat till, att det icke är så farligt att avslå detta lagförslag nu, ty om det bleve uppskjutet, så kunde det sättas i samband med rättegångsreformen. Ja, det känner nog var och en till, att rättegångsreformen icke under de närmaste åren är att förvänta, och det torde dröja mycket länge, innan man i det fallet kan ena sig om ett positivt och praktiskt beslut. Det är ju i alla fall en början till att vinna lämpligare förhållanden i detta avseende just det förslag, som här föreligger, varigenom man kan i större utsträckning bilda städer under landsrätt och utan egen jurisdiktion. I själva verket tror jag, att denna form för stadsbildande är både lämpligare och billigare än att bibehålla en massa småstäder med egen borgmästare och ma-

gistrat. Det är givet, att om icke de mera fasta former, som här skulle kunna komma till stånd, bli införda, så kommer säkerligen hos myndigheter och hos Kungl. Maj:t allt större tvekan att yppas, huruvida det är tillrådligt att medgiva de sambällen, som vilja övergå till städer, att fortfarande få ligga under landsrätt. Det är salunda även ur den synpunkten av vikt, att man icke fördröjer detta ärendes avgörande.

Ang ändring
i förordningen
om kommunalstyrelse
i stad.
(Forts.)

Det finnes dessutom ett ytterligare skäl. Kammaren är i själva verket, synes det mig ganska bunden till följd av ett tidigare beslut under denna riksdag. Riksdagen har nämligen för ett par dagar sedan fattat beslut rörande lagstiftningen om s. k. kommunala nybildningar, och 18 § i den av riksdagen antagna lagen om ordning och villkor för ändring i kommunal och eklestastisk indelning förutsätter, att i vissa nybildade städer skall finnas kommunalborgmästare och kommunalrådmän. Där stadgas nämligen följande: »Är nybildad kommun stad, som i 54 § förordningen om kommunalstyrelse i stad avses, skall Konungens befallningshavande inom samma tid förordna kommunalborgmästare, vilken har att ofördröjligen hålla allmän rådstuga för val av kommunalrådmän.» Denna bestämmelse kommer sålunda att fullständigt hänga i luften, därest det föreliggande förslaget icke av riksdagen antages.

Med hänsyn till de förhållanden, som den siste ärade talaren berört med avseende på frågan om tillsättande av dylik kommunalborgmästare, skall jag för min del förklara, att jag så mycket mindre har någonting att invända mot det framförda förslaget om intagande i motiveringen av ett visst uttalande med avseende på de konstitutiva bestämmelserna, som detta uttalande närmast överensstämmer med den ställning propositionen intagit; den har ju förutsatt, att dessa borgmästare skulle förses med fullmakt.

På dessa grunder, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag med den ändring i motiveringen, som föreslagits av herr Pettersson i Södertälje.

Herr Johansson i Trollhättan: Herr talman! Det har framhållits, att detta förslag endast berör de städer, som redan nu äro under landsrätt, det är väl bara en tidsfråga, när magistratsstäderna komma under samma bestämmelser. Men det är ju mycket lätt att få genom detta förslag, då det gäller så få platser, som tillhöra städer under landsrätt. Men det kommer inom kort tid att gripa omkring sig allt mer och mer.

Jag vill visst icke underkänna den förmåga, som jurister ha i många fall, särskilt beträffande de angelägenheter, de äro avsedda till. Men jag vill bestämt göra gällande, att de passa icke att sitta i drätselkammaren, utan där fordras det praktiska män och finansmän. Vilka egenskaper icke alltid dessa jurister inneha utan endast juridiska kvalifikationer. Då det gäller t. ex. att bestämma om parkanläggningar, dräneringar, renhållningsverk o. d., så be-

Ang. ändring i förordningen om kommunalstyrelse i stad.
höver man väl icke ha juridiska kunskaper för att vara lämplig härtill.

(Forts.)

Sedan är det en annan sak. För städerna kommer detta nödvändigt att medföra stora utgifter. Dessa personer kräva naturligtvis en avsevärd avlöning och bör också ha det. Men därför skola de också sättas på den rätta platsen, där de behövas. Och de skola icke ha till uppgift att tränga in i drätselkammarens arbete, dess sektioner eller avdelningar, ty då hinna de icke med mer än att sitta på dessa sammanträden och få ingen tid över till sina egentliga uppgifter. Det har även framskymtat i de sakkunnigas betänkande, att om borgmästaren har för mycket att göra, så skulle han ha ett sakkunnigt biträde vid sidan av den lagfarne rådmannen.

Utskottets ärade ordförande har sagt om den motion, som jag jämte herr Fast avgivit, att det betyder icke så mycket, att det står ordet »minst» i den ifrågakvarande paragrafen. Men om det borttages, så har man dock fastslagit, att det endast skall bli två rådmän. Det kanske är så, att det endast för närvarande är den stad, som jag har äran tillhöra, såsom den största av de magistratslösa städerna, som skulle komma under denna bestämmelse.

Den blivande kommunalborgmästaren bör i första hand vara lagfaren och handhava de uppgifter, vartill fordras juridisk utbildning. Det är min uppfattning, om man skall använda dem vid alla möjliga tillfällen, såväl när de behövas som när de icke behövas, då bli juristerna det civila livets officerare, vilket icke kommer att främja kommunalförvaltningens sunda utveckling.

Borgmästarens självskrivnenhet i drätselkammaren kan jag icke gå med på, då all självskrivnenhet måste anses vara förkastlig. Även de sakkunniga ha ju ändrat sig betydligt, sedan de först framlade sitt förslag, och detta tack vare det motstånd, som visat sig från olika håll. Det var en lekman med bland de sakkunniga från början, men då en lekman kommer i sällskap med jurister, så tappas han bort, och jag vet icke, vart denne lekman bland de sakkunniga har tagit vägen, enär han icke varit med vid det slutliga avgörandet.

Jag skall citera ett yttrande av en av de sakkunniga, som finnes återgivet i Svenska Stadsförbundets tidskrift för februari månad föregående år. Det lyder sålunda: »Enligt de sakkunnigas mening böra stadsrättigheter för framtiden endast beviljas kommuner, som äro tillräckligt ekonomiskt bärkraftiga att kunna vidkännas kostnaden för avlöning av en administrativt utbildad borgmästare». D. v. s. om förhållandena i en kommun äro sådana, att kommunen med fördel kan ombildas till stadssamhälle, och man finner det bättre att använda sig av den formen, så är det första villkoret, att man skall kunna betala en juridiskt kvalificerad borgmästare.

Nu är det så, att vi ha gjort det svenska folket till myndiga män och kvinnor, Men man tycks samtidigt vara rädd för att

man gått för långt i detta avseende och vill nu sätta dem under förmyndare fastän i lenare former, så att man icke märker det.

Man har sagt, det är ingen fara, ty städerna ha den ekonomiska tyngdpunkten. Jag skall då hänvisa till en proposition föregående år, där man även talade om den ekonomiska makten, där Konungens Befallningshavande endast skulle göra erinringar till Kungl. Maj:t och Kungl. Maj:t kunde besluta om antalet tjänstemän och även deras löner. Även här försöker man nu leda utvecklingen i denna riktning. Jag får säga, att detta är en fara, som det gäller för såväl städer som landskommuner se till att hindra i tid.

*Ang. ändring
i förordningen
om kommunalstyrelse
i stad.
(Forts.)*

Föregående år godkände riksdagen en mycket viktig princip, då det gällde att införa tremannting. Då framhölls vikten av lekman- omdömet, och där skar man också bort alla frågor av betydelse, så att det blev endast bagatellärenden kvar. Är det då icke lika viktigt att ha lekmannelementet i städerna, i synnerhet då det icke är fråga om en dömande myndighet utan förvaltningsmyndighet, och att man där ser till, att man får praktiska män och icke sadana, som endast ha gått i juridisk skola. Jag skall be att få citera ett yttrande, som fälldes av en jurist, då jag hade ett samtal med honom föregående år angående denna fråga. Han sade, att han aldrig hade varit intresserad av kommunala spörsmål, men det är klart, att om det blir en borgmästareplats ledig och den betalas bra, så söker jag naturligtvis dit.

Jag tror således för min del, att det lyckligaste är, att i avvaktan på bättre utredning av detta ärende avslå det föreliggande förslaget. Och jag ber därför att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Larsson i Västerås: Herr talman! Jag anser mig icke böra ånyo gå in på ett bemötande av det sista anförandet, vilket ju i huvudsak upptog samma argument, som dem herr Fast här tidigare hade fört fram. Men då herr Johansson anför, att när vi här i landet nu ha kommit så långt, att män och kvinnor ha fått inflytande, så böra vi se till, att vi också fullfölja demokratien på olika områden — jag förmodar detta var talarens mening — så vill jag för min del säga, att jag hyser ett fast hopp om, att demokratien här i landet skall komma att utveckla sig i rätt riktning. Men jag kan icke förstå, vad det kan ha för samband med den här frågan i annan mån, än att det utgör ett skäl för bifall till utskottets hemställan. Ty det vill jag bestämt säga ifrån, att hade vi icke nu haft det så, att alla män och kvinnor, som äro komna till en viss ålder, hade inflytande på de kommunala angelägenheterna, så hade jag för min del varit ganska betänksam mot att lägga ett lagförslag så, som det här ligger. Men nu, när dessa män och kvinnor ha inflytande på de kommunala angelägenheterna, så lämnar man bara till dem att själva bestämma: Vill Ni ha på det och det sättet? Vill Ni använda den och den formen för Er stadsförvaltning, så bör Ni säga ifrån genom allmän

Ang. ändring
i förordningen
om kommu-
nalstyrelse
i stad.

(Forts.)

omröstning. Vill Ni ha den eller den personen till kommunal-
borgmästare, så skall Ni genom allmän omröstning bestämma Er
för vilken Ni vill ha. Och till yttermera visso — jag betonar det
än en gång — fastslår utskottet i lagen, att Kungl. Maj:t skall
hålla sig inom det förslag, kommunens röstberättigade genom all-
män omröstning uppgjort.

Jag begärde egentligen ordet, herr talman, för att för min del
förklara, att jag inte har någonting emot ett bifall till det yrkande
om tillägg till utskottets motivering, som herr Pettersson i Söder-
tälje här framställt. Jag kan icke underlåta att säga, att vi haft
ett ganska intensivt arbete inom utskottet för att kunna samman-
föra de olika meningarna där, och jag ber att få fästa herrar Fasts
och Johanssons uppmärksamhet på, var oppositionen mot detta för-
slag huvudsakligen är att finna. Detta tyder dock på, att detta
förslag icke går i någon reaktionär riktning.

Emellertid har från olika håll och senast av herr statsrådet
och chefen för civildepartementet framhållits önskvärdheten av, att
detta förslag måtte kunna bli upphöjt till lag, d. v. s. bifallas i
bägge kamrarna. Statsrådet anförde också goda skäl för denna sin
ståndpunkt. När man nu också försport, att oppositionen i första
kammaren är beredd att taga lagförslaget med det tillägg till mo-
tiveringen, som herr Pettersson i Södertälje föreslagit, så vill jag
förklara, att jag för min del icke har någonting emot att detta
tillägg göres, och jag har anledning antaga, att mina kamrater i
utskottet, vilka icke reserverat sig för rent avslag, icke heller ha
något emot, att kammaren tar utskottets förslag med detta till-
lägg.

Jag ber sålunda, herr talman, att få ändra mitt yrkande där-
hän, att kammaren måtte bifalla utskottets förslag med det till-
lägg till motiveringen, som föreslagits av herr Pettersson i Söder-
tälje.

I detta yttrande instämde herrar *Janson* i Kungsör, *Zander*,
Leander, *Hansson* i Gårda och *Runefors*.

Herr *S o m m e l i u s*: Herr talman! Jag vill endast betona, att
jag icke har hört ett enda skäl anföras för att vi skulle behöva en
sådan författningsändring, som den, vilken föreslås i det utlåtande,
som nu föreligger till behandling. Under hela överläggningen har
icke angivits ett enda skäl, varför den skulle vara behövlig. Jag ber
att särskilt få stryka under detta, och på den grund anser jag, att
det icke finnes någon anledning för andra kammaren att antaga
detta förslag.

Jag hemställer därför om bifall till den av herr von *Mentzer*
med instämmande av herr *Norman* avgivna reservationen.

Herr *F a s t*: Herr talman! Endast ett par ord.

Jag ber att i kammaren få avgiva den förklaringen, att för mig
har utgångspunkten icke varit, vilka som stå såsom reserveranter i detta
ärende, utan jag har gjort mitt yrkande efter moget övervägande och

intagit min ståndpunkt, där jag efter undersökning ansett mig vara tvungen att stanna. Jag har framställt avslagsyrkandet med hänsyn till att, då denna fråga kommer tillbaka, den skall vara mera tillfredsställande lagd ur min synpunkt och icke för den riktning, som man från förstakammarhögerns sida reserverat sig för och som innebär en försämring av utskottets förslag.

*Ang. ändring
i förordningen
om kommunalstyrelse
i stad.
(Forts.)*

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) avslag därå i enlighet med den av herr von Mentzer avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen samt 3:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som under överläggningen föreslagits av herr Pettersson i Södertälje; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den sistnämnda propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) avgivna propositionen, nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 30 med den ändring i motiveringen, som under överläggningen föreslagits av herr Pettersson i Södertälje, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit utskottets berörda hemställan i enlighet med den av herr von Mentzer avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 80 ja, men 95 nej; och hade kammaren alltså avslagit utskottets hemställan i enlighet med den av herr von Mentzer avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 5.

Härefter föredrogos vart efter annat:

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om anstånd i visst fall med upprättande av kommunal röstlängd; och

nr 32, i anledning av väckt motion om höjning av den beräknade inkomst av jordbruksfastighet, i förhållande vartill kommunal-utskylder för sådan fastighet utgöres; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till lantbruksskolor, lantmannaskolor och lantushållsskolor;

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökat understöd för år 1919 till lanthushållsskolor; och

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring åt lärare vid lantmannaskolor och lanthushållsskolor.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 6.

Ang. försäljning av visst område av kronoegendomen Johannisbergs kungsladugård.

Vidare förekom till behandling jordbruksutskottets utlåtande, nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning till Västerås stad av visst område av kronoegendomen Johannisbergs kungsladugård nr 1—7 med Gränsta nr 1 och 2 i Västmanlands län ävensom två i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 14 mars 1919 avlåten, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad proposition, nr 238, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att dels medgiva, att till Västerås stad finge för en köpeskilling av 475,000 kronor försäljas ett i statsrådsprotokollet närmare omförmält område av kronoegendomen Johannisbergs kungsladugård nr 1—7 om 7 mantal med underlydande Gränsta nr 1 och 2 om 2 mantal i Västerås stad, vilket område angäves i det av uppskattningsmännen såsom alternativ II betecknade styckningsförslag, med tilllägg av därå belöpande andel i avkastning från häradsallmänning, under villkor

att köpeskillingen vid tillträdet kontant inbetalades till länsstyrelsen i länet;

att tillträdet ägde rum vid utgången av nuvarande arrendetid den 14 mars 1925 eller den tidigare tidpunkt, varom staden kunde överenskomma med egendomens arrendator;

att staden förbunde sig att, därest tillträdet ägde rum den 14 mars 1925, till egendomens arrendator som lösen för honom tillhöriga byggnader m. m. erlagga ett belopp av 35,365 kronor;

att nuvarande innehavarna av Kapelltorp, Grindtorp och Lövedden ävensom, därest de vore gifta, deras hustrur berättigades att under sin återstående livstid bruka och bebo den av en var av dem innehavda lägenheten mot erläggande av skäligen arrendeavgift till staden;

att staden ensam skulle vidkännas de med det inköpta områdets avskiljande och lagfart å fånget förenade kostnader;

dels ock besluta, att detta anbud icke stode staden öppet längre än till utgången av innevarande år.

I sammanhang med denna proposition hade utskottet till behandling förehaft två inom första kammaren väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

nr 170 av herr *Pers* vari hemstälts, att riksdagen med bifall

i övrigt till Kungl. Maj:ts proposition måtte bestämma priset å den till försäljning ifrågasatta egendomsdelen till 300,000 kronor; samt nr 171 av herr *Hult m. fl.*, som föreslagit, att riksdagen måtte besluta till Västerås stad försälja hela kronodomänen Johannisberg med underlydande mot en köpeskilling av 640,000 kronor och på de villkor i övrigt, som i Kungl. Maj:ts proposition i ämnet föreslagits.

Ang. försäljning av visst område av kronoegendomen Johannisbergs kungsladugård.

(Forts.)

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte, med avslag å de i ämnet väckta motionerna, bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Reservationer hade dock avgivits:

av herrar *Aaby Ericsson*, friherre *Silfverschiöld* och *Olaus Petersson*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:t förevarande proposition och motionen nr 171 i första kammaren samt med avslag å motionen nr 170 i första kammaren,

dels medgiva, att till Västerås stad finge för en köpeskilling av 774,000 kronor försäljas kronoegendomen Johannisbergs kungsladugård nr 1—7 om 7 mantal med underlydande Gränsta nr 1 och 2 om 2 mantal i Västerås stad, med tillägg av därå belöpande andel i avkastning från häradsallmanning, under villkor

att köpeskillingen — — — lika med Kungl. Maj:ts förslag — — — utgåengen av innevarande år; samt

av herrar *Nilsson* i Tånga och *Ericsson* i Arboga.

Utskottets hemställan föredrogs. Därefter yttrade:

Herr *Sjöblom*: Herr talman! Som kammaren torde finna, har jag icke varit närvarande i jordbruksutskottet, då detta ärende justerades, men om jag varit det, hade jag säkert också reserverat mig mot utskotts förslag.

Här är ju meningen, att man skall till Västerås stad försälja egendomen Johannisberg, och Västerås behöver denna egendom för anläggning av en djuphamn. Den ligger ett bra stycke från Västerås stad. Det har framställts två alternativa förslag angående försäljning av egendomen, och jordbruksutskottet har föreslagit, att Västerås stad skall få köpa ungefär halva egendomen, med alla till egendomen hörande hus, både corps de logis och ekonomibyggnader. Den övriga delen av egendomen skulle staten komma att behålla. För min del har jag den uppfattningen, att då Västerås stad är spekulant på hela området, vore det lämpligare, om Västerås stad finge köpa hela gården, än om staten skulle hava kvar halva egendomen utan några son hälst byggnader.

Nu är det väl meningen, att detta område skall av kronan försäljas till mindre jordbrukslägenheter. Men jag tror, att då Västerås stad får sin djuphamn färdig och förlagd, där den är beräknad att förläggas, kommer det helt visst att i närheten av denna hamn uppstå nya fabriksanläggningar, för vilka rätt så stora områden kanske

Ang. försälj-
ning av visst
område av
krono-
egendomen
Johannisbergs
kung-
ladugård.
(Forts.)

komma att krävas. Då det icke finnas några som helst bostäder i närheten av gården, i annan mån än som erfordras för gårdens eget behov, synes det mig, som om det vore klokare, att staden nu finge köpa hela området för att ha tillräckligt utrymme icke blott för det speciella behovet av en djuphamn utan även för kommande behov av anläggningar, dels av fabriker och dels av bostäder för arbetare vid de eventuellt blivande fabriker.

Dessutom förefaller det mig, som om en mycket viktig omständighet skulle tala för en sådan uppfattning. På den del av egendomen, som staten här skulle komma att behålla enligt jordbruksutskottets förslag, ligger nämligen ett område, vars storlek jag icke kan bestämt angiva, men som troligen uppgår till 20 à 25 hektar. För några år sedan plöjdes detta område, men det har icke besåtts och det har icke tagits någon skörd på detsamma. Detta lär bero på, att det vatten, som tränger upp i åkern litet här och där, gör det omöjligt att få någon skörd därstädes. Det synes mig således, som om detta område icke skulle så synnerligen väl lämpa sig till jordbrukslägenheter av egnahems natur. Jag tror därför, att det vore klokare, om riksdagen följde reservanternas förslag i denna fråga.

Som kammaren finner, skulle Västerås stad enligt utskottets förslag betala 475,000 kronor, under det att hela gårdens försäljning skulle komma att inbringa en summa av 774,000 kronor. Är det så, att Västerås stad vill avsluta ett köp i enlighet med reservationen och således övertaga hela gården för en köpesumma av 774,000 kronor, så synes mig riksdagen göra klokare, om den går med på detta förslag, än att nu försälja halva gården med alla byggnader och behålla halva gården utan några som helst byggnader.

Jag skall för min del, herr talman, på dessa skäl be att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Aaby Ericsson.

Herrar *Ericsson* i Arboga och *Lindvall* instämde häruti.

Herr vice talmannen *H a m i l t o n*: Då meningarna rörande denna fråga voro synnerligen delade, som gav sig uttryck i de motioner som framkommit, och även av de framställningar, som gjorts av Västerås stad, fann jordbruksutskottet lämpligt att fara ut och besöka egendomen. Jag tror, att de flesta, som besökte stället, fingo klart för sig, att det riktigaste var att bifalla förslaget, sådant som det blivit framställt av utskottet. Av de tre reservanterna var blott en med på färdan, och jag kan icke erinra mig, om den siste aktade talaren deltog i densamma. Vi fingo den uppfattningen, att det område, som Kungl. Maj:t föreslår, att Västerås stad skulle få köpa, borde vara tillräckligt för en lång tid framåt för de ändamål, vartill det är avsett, nämligen för utvidgning av hamnen och även till anläggningar för industrier samt för arbetarbostäder. Området innehåller omkring 300 tunnland åker, och det förstå herrarna är icke litet, när det gäller ett stadsområde.

Vi fingo också den uppfattningen, att den återstående delen av egendomen var vida mera värd än skillnaden mellan vad utskottet föreslår, 475,000 kronor, och vad reservanterna hemställa, att hela

egendomen måtte säljas till, eller 774,000 kronor. Särskilt framhöll domänintendenten, som var närvarande, att den återstående delen av egendomen hade ett synnerligen stort värde och var mycket lämplig att styckas till egna hem. Domänintendenten ansåg, att hela egendomen var värd minst 1,000,000 kronor, och jag tror, att de parktiska lantmän, som voro med på resan, fingo samma uppfattning. Vi räknade några lantmän, som övertygade oss om att det var mycket lätt att sälja egendomen för det ändamål, som vi tänkt oss, nämligen till egna hem. Men utskottet har förutsett, att möjligtvis framdeles ett anbud skulle kunna komma från Västerås' stad, ett anbud, som mera överensstämmer med egendomens verkliga värde, och därför har utskottet i sin motivering påpekat, att ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag icke hindrar Kungl. Maj:t att framdeles inkomma med förslag om att staden skall få köpa hela egendomen.

Jag tror, att det vore lättsinnigt att nu blott på den utredning, som här är gjord, antaga det förslag, som reservanterna här göra framställning om.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Nilsson i Tånga: Herr talman! Jag skall endast säga några ord som förklaring till den blanka reservation, som kammaren finner vara bifogad detta utskottsutlåtande.

Herr Sjöblom har redogjort för innehållet i denna fråga. Det är ju, såsom kammaren finner, så, att Västerås' stad behöver i och för sin hamnanläggning disponera någon del av kronoegendomen Johannisbergs kungsladugård. Staden har då hemställt om att få köpa egendomen helst i dess helhet, men förklarar sig eventuellt kunna nöja sig med en mindre del av densamma. Det har uppgjorts alternativa förslag av uppskattningsmännen, dels en värdering av egendomen i dess helhet och dels en del av densamma. Av dessa alternativ har ju, såsom man finner, Kungl. Maj:t gått på den linje, som går ut på att endast försälja en viss del av egendomen. Utskottet har tillstyrkt detta Kungl. Maj:ts förslag, under det reservanterna hemställt om försäljning av hela egendomen.

För min egen del har jag i princip gått med på reservanternas hemställan om en försäljning av hela egendomen. Jag har nämligen ansett och anser fortfarande, att en försäljning efter de grunder, Kungl. Maj:t föreslår, är synnerligen oekonomisk. Den är oekonomisk både för Västerås' stad och för Kronan. Det är nämligen att märka, att egendomens ganska stora, samtliga åbyggnader äro belägna på den del, som skulle försäljas till staden. Västerås' stad kan icke på den lilla delen utnyttja dessa byggnader, och Kronan blir, därest den fortfarande skall i sin ägo behålla den återstående delen av egendomen utan åbyggnader, tvungen att uppföra nya sådana. Från ekonomisk synpunkt måste detta te sig olämpligt.

Jag är sålunda i princip härvidlag fullkomligt ense med reservanterna därom, att det vore lämpligast, att hela denna egendom komme i Västerås' stads händer.

Nu har det sagts — och utskottet säger det också i motiveringen —

Ang. försäljning av riselområde av kronoegendomen Johannisbergs kungsladugård.
(Forts.)

Ang. försäljning av visst område av kronoegendomen i Johannisbergs kungsladugård.
(Forts.)

att den återstående delen av egendomen kan styckas till egenahem. Ja, men det kan ske precis lika bra, om Västerås' stad är ägare till den. Antag, att Kronan delar upp området i småbruk och säljer dessa. I en framtid, sedan hamnanläggningen blivit färdig, kan dessa områden, bli mycket efterfrågade som tomter för industri och bostadsändamål. Det är då ganska säkert, att dessa egna hem bli rena spekulationsobjekt. Sådant kan Västerås' stad, om den vore ägare till området, förekomma.

Jag skulle således för min del utan tvekan yrka bifall till reservationen, men det finns en hållhake för mig, och det är, att meningarna om egendomens värde äro synnerligen delade. Uppskattningsmännen hava, såsom man finner av handlingarna, vid värderingen av egendomen i dess helhet kommit till ett belopp av omkring 774,000 kr. Stadsfullmäktige anse egendomen vara värd högst 361,000 kr. Domänintendenten har uttalat, att han anser egendomen vara värd 1,000,000 kr. Kungl. Maj:t har ifråga om den del, som skall försäljas, högst väsentligt avvikit från uppskattningsmännens förslag. Det är då nästan omöjligt att kunna bilda sig ett riktigt korrekt omdöme om vad egendomen i verkligheten kan vara värd.

Härtill kommer den omständigheten, att därest man bifaller reservationen, d. v. s. tillstyrker en försäljning av hela egendomen, inträffar, att här säljer Kronan en egendom, där de ansvariga myndigheterna icke haft tillfälle att yttra sig över värderingen. Domänstyrelsen, som ju är förvaltare av Kronans egendomar, icke har uttalat sig om egendomens värde, och Kungl. Maj:t har icke heller gjort något uttalande ifråga om egendomens värde i dess helhet. Det är detta, som gör mig så betänksam för att gå med på reservationen. Men, som sagt, i princip anser jag det vara riktigt och såväl från Västerås' stads synpunkt som från Kronans mest ekonomiskt. Härigenom har jag kommit i ett ganska prekärt läge, ty jag kan för min del icke yrka bifall till reservationen, och jag kan icke yrka bifall till utskottets förslag, utan jag får då nöja mig med att icke göra något yrkande. Det lämpligaste hade tvivelsutan varit, att kammaren uttalade sig i princip för en försäljning av hela egendomen till Västerås' stad, men samtidigt i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde en ny värdering av egendomen. Men det torde väl knappast föreligga möjlighet för att vinna gehör för ett dylikt yrkande, och därför skall jag herr talman icke göra något yrkande.

Herr Andersson i Grimbo. Herr talman! I denna fråga, där det gäller försäljning av kronoegendomen Johannisbergs kungsladugård till Västerås' stad, föreligga två förslag. Det ena går ut på att Västerås stad skall få köpa den del av egendomen, som behövs för stadens djuphamnsanläggning, och det andra förslaget avser att låta staden köpa hela egendomen. Då Jordbruksutskottet var där ute och såg på egendomen, var jag med.

Det har framhållits av bland andra herr Sjöblom, att staden skulle behöva köpa hela egendomen, därför att dess industri och bostäder behöva utrymme. Men det är nog oriktigt, därför att dessa 3 à 400 tunnland, som staden skulle få enligt det första förslaget, skulle det

dröja i åtskilliga år, innan de kunde användas för detta ändamål. Ty gården ligger, d. v. s. själva byggnaderna, 3 kilometer från Västerås och om man tänker sig marken, sträcker den sig ändå längre. Efter den demonstration, som stadens ombudsman — häradshövding Ödman, tror jag, att han hette — lämnade oss, visade han på kartan huru långt stadsplanen gick, och huru fort staden vuxit under de senaste åren beträffande nyanlagda industri- och bostadsområden, och han framhöll, att det skulle dröja en oändlig lång tid, innan staden behövde detta omtvistade område för bostadsbyggande. Han sade uttryckligen, att herrarna icke skola inbilla sig, att det här omtvistade området har något slags tomtvärde, ty det dröjer minst ett 50-tal år, innan det kan bli fråga om någon disposition härtill. Detta var hans uttryckliga mening om saken.

Det är också tydligt, att för den händelse Västerås stad växer ut och även detta hamnområde, växa staden och hamnområdet tillsammans och detta område växer icke i motsatt riktning. Men industrien tyr sig till vatten, i detta fall Mälärstranden, och då får staden även med alternativ II nästan hela strandsträckan och får plats för den industri, som behöver vara vid vatten, och områden finnas alldeles tillräckligt i det avseendet. Det är ju tydligt, att staden, såväl som alla andra, när det gäller köpa en jordegendom av Staten, tänka på det förmånliga priset vid förvärvet av jord. Det är nog ett huvudmotiv, och därför kommer staden också, om den finge köpa hela egendomen, i flera år låta egendomen ligga och spekulera i framtida stegrade jordvärden.

En princip, som jag anser, att man här bör tänka på, är egnehems-idén. Då vi från alla håll söka göra allt, vad vi kunna, för att stödja denna idé, och då här är ett område, som lämpligen bör komma i fråga i detta avseende, och som staten själv äger, och där det icke finns några andra byggnader än 5 torp, som jag tror, belägna på området, och dessutom några s. k. sädeshjälmar, anser jag, att man borde stycka egendomen till egna hem. Detta område är enligt min uppfattning i sig självt idealiskt för egna hems bildande, därför att här och var litet småkullar finnas på inägora, så att inga bostadstomter skulle behöva placeras mitt ute på ett fält, utan de skulle alltid kunna komma i någon backslutning intill ett litet skogsområde. Därför vore området alldeles idealiskt i det avseendet. Det är vidare ett lämpligt område för egna hem, därför att det ligger endast ungefär $\frac{1}{2}$ mil från Västerås.

När som det t. o. m. ifrågasättes, att vi skola exproprieras jord för att därav bilda egna hem, är det något oriktigt och oegentligt i att staten, då den har sådan jord, icke säljer den till egna-hems-bildare. Det är väl ändå staten i första hand, som skall utlämna sina egendom till egna hem.

Av alla dessa skäl kan jag icke se annat, än att vi böra låta staden få köpa det område, som den behöver för hamnanläggningen, men att vi kunna låta det andra området stå till så länge. Det föreligger intet direkt förslag till egna hems bildande av detta område, men det är ju tydligt, att, om staten icke själv gör det, finns det sådana organ, att ett dylikt egna-hems-bildande kan åstadkommas. Då det är 6 år, innan arrendet utlöper, föreligger ingen brådska i det avseendet.

Ang. försäljning av visst område av krono-egendomen Johannisbergs kungsladugård.
(Forts.)

Ang. försäljning av visst område av kronoegendomen Johannisbergs kungsladugård.
(Forts.)

Arrendet utgår nämligen först den 14 mars 1925. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Nilsson i Landeryd: Herr talman! Då jag genomläste detta utskottsbetänkande, stannade jag i stor tveksamhet om vilken ståndpunkt jag skulle intaga, antingen för utskottets förslag eller för reservationen. Denna tveksamhet har snarare till- än avtagit under den pågående diskussionen. Under sådana förhållanden, och då det upplysts av utskottets medlemmar, att utredningen i denna fråga är synnerligen bristfällig, förefaller det mig, som om det skulle vara klokast att för denna gång avslå framställningen och i stället besluta en skrivelse till Kungl. Maj:t om ny utredning i ärendet.

Med anledning härav, skall jag, herr talman, be att få göra följande yrkande, nämligen att riksdagen måtte besluta, att med avslag å den kungl. propositionen, nr 238, angående försäljning till Västerås stad av visst område av kronoegendomen Johannisbergs kungsladugård nr 1—7 om 7 mantal med underlydande Gränsta nr 1 och 2 om 2 mantal i Västerås stad i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga under prövning frågan om försäljning i sin helhet av nämnda kronoegendom till Västerås stad samt föranstalta om ny saluvärdering av densamma.

Herr Nilsson i Tånga: Herr talman! Jag ansåg mig av vissa skäl icke kunna göra det yrkande, som nu framställts av herr Nilsson i Landeryd, men, då nu i alla händelser ett sådant yrkande blivit framställt, anser jag mig oförhindrad att instämma i detsamma, och gör det väsentligen därför, att man då kommer att hävda den princip, som icke bör släppas, nämligen att de ansvariga myndigheterna böra yttra sig över priset på en kronoegendom, innan den försäljes.

Jag ber sålunda att få instämma i herr Nilssons i Landeryd yrkande.

Herr vice talmannen Hamilt on: Herr talman! Jag vill fastslå, att utredningen icke är bristfällig vad beträffar den del av egendomen, som Kungl. Maj:t föreslagit till försäljning till Västerås stad. Därom bör det råda enighet. Men värderingsmännens pris har dock något nedsatts på grund av att man upptagit visst belopp för vatten, vilket ansågs för högt. Värderingen är däremot rätt bristfällig med avseende å den del, som reservanterna även vilja sälja till staden. Jag tror därför, att det icke är lämpligt att avslå Kungl. Maj:ts proposition. Det finns intet skäl därtill. Vill Västerås stad sedermera köpa den återstående delen, kan man åstadkomma en ny värdering på denna del, men första delen, som Kungl. Maj:t föreslår till försäljning, räcker säkerligen under de närmaste åren till för det avsedda ändamålet, nämligen till djuphamn, upplagsplatser och arbetarbostäder, som Västerås stad behöver.

Det finns ännu ett skäl, som talar för att vi böra bifalla Kungl. Maj:ts förslag, och det är, att Västerås stad önskar få sin hamn delvis

färdig vid den tidpunkt, då Södertälje kanal kan öppnas för trafik. Därför skulle ett uppskov vara till stor nackdel för hamnanläggningen. Jag vågar därför hemställa om bifall till utskottets förslag.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet P e t e r s s o n: Herr talman! Jag har icke varit i tillfälle att höra första delen av den diskussion, som förts i frågan, men jag har kunnat förstå, att meningarna äro skiljaktiga i fråga om huru stor del av egendomen, som skall säljas till Västerås stad. Utskottet har ställt sig på Kungl. Maj:ts förslag, som innebär, att försäljningen skulle ske av större delen av egendomen, d. v. s. fullt så stort område, som under en överskådlig framtid anses vara behöfligt för Västerås stad, för djuphamnen och bebyggandet däromkring. Andra åter vilja, att hela egendomen just nu skall säljas till Västerås stad.

Jag vill säga, att ett av skälen, varför jag för min del har tillstyrkt — i enlighet med domänstyretens förslag för övrigt — att man nu skulle inskränka sig till att sälja denna större del av egendomen och icke hela, är, det mycket vanliga, och efter min mening fullt giltiga skälet, att, då staten har egendomar med en sådan belägenhet som denna, bör staten icke avhända sig mer, än som anses nödvändigt, och som fyller det behov, som föreligger, och som anses föreligga under en överskådlig framtid. Staten plägar väl i regeln följa den principen att icke avhända sig egendomar endast av det skälet, att de skulle bliva föremål för spekulation, vare sig av enskilda eller av en stad. Från intet håll har, såvitt jag känner till, kunnat påstås, att icke den del, som nu är föreslagen till försäljning, fullt fyller det behov, som Västerås stad har för sin djuphamn, och som nu kan överblickas.

Ett uppskov återigen tror jag skulle vara olägligt. Västerås stad har ju länge varit sysselsatt med att planera för sin djuphamn, och skulle ett avslag på denna framställning nu beslutas av riksdagen, står ju denna fråga stilla. Västerås stad är då okunnigt om vad som skall bli av denna fråga, och huruvida staden kommer att få det behöfliga området eller icke.

Jag tror därför, att det är mycket angeläget, att ett beslut nu fattas, och att detta beslut kommer att bli samstämmigt i båda kammarna, ty i annat fall är det ju icke möjligt att få till stånd ett verkligt positivt beslut i frågan. Jag tror också, att den största möjligheten för ett samstämmigt beslut är, att andra kammaren nu tar Kungl. Maj:ts och utskottets förslag.

Det var någon, som talade om bristfällig utredning, jag tror, att det var herr Nilsson i Landeryd. Jag kan dock icke anse, att utredningen är mera bristfällig, än dylika utredningar om jordförsäljningsfrågor pläga vara. Priset på det område, som här är ifrågasatt till försäljning, är granskat av vederbörande myndigheter. Visserligen har icke Västerås stad gått med på det och förklart sig villig att acceptera detta pris, men staden får, som vanligt är, sin respittid att fundera på saken. Skulle andra kammaren vänta med sitt beslut, tills dess vi få ett pris, som i första hugget konvenerar Västerås stad, få vi nog vänta länge. Jag tror, att det är riktigt att här gå tillväga, som

Ang. försäljning av viss område av kronoegendomen Johannisbergs kungsladugård.

(Forts.)

Ang. försälj- riksdagen och statsmakterna bruka göra, nämligen att bestämma ett
ning av visst pris, till vilket pris försäljning får äga rum, och vilja vederbörande
område av anta detta anbud, må det vara dem förbehållet, och i motsatt fall får
krono- frågan förfalla.
egendomen

Johannisbergs Jag ber alltså att få hemställa om bifall till utskottets förslag.
kungs-

ladugård.
(Forts.)

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr tal-
mannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan 2:o)
avslag därå och bifall i stället till den av herr Aaby Ericsson m. fl.
avgivna, vid utlåtet fogade reservationen samt 3:o) bifall till det
av herr Nilsson i Landeryd under överläggningen framställda yrkan-
det; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara
med övervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid, till följd
varav herr talmannen ånyo upptog de båda återstående propositioner-
na, av vilka därvid den under 3:o) angivna antogs till kontrapropo-
sition. I överensstämmelse härmed uppsattes, justerades och anslogs
en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hem-
ställan i utskottets förevarande utlåtande nr 94, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Nilsson i Lande-
ryd under överläggningen framställda yrkandet.

Voteringen utvisade 99 ja mot 61 nej, vadan kammaren bifallit
utskottets hemställan.

§ 7.

Vid härfå skedd föredragning av statsutskottets utlåtande, nr
126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig för-
höjning i dagavlöningen för manskapet vid armén m. m., begärdes
ordet av

Herr H a n s s o n i Stockholm, som yttrade: Herr talman! Sedan
riksdagen på lördagen bifallit Kungl. Maj:ts äskande beträffande an-
slag till anställningspremier för värnpliktiga, har jag ingen anledning
vidhålla den vid detta utlåtande fogade reservationen.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

Föredrogos vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående till-
fällig förhöjning i dagavlöningen för visst manskap vid marinen;

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående tillfällig löneförbättring under år 1920 för viss personal vid armén; och

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring åt viss personal vid marinen.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 4,40 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

In fidem
Per Cronvall.